

Forum Ecclesiasticum

In Quo Jus Canonicum Universum, Librorum Ac Titulorum Ordine Per Quæstiones Et Responsa, Tam Canonistarum Veterum & Recentiorum, quàm Legistarum, in iis, quæ Utrique Juri, Canonico Et Civili Communia Sunt, Authoritate stabilita, Methodo clara & facili explanantur

Leuren, Peter

Moguntiae, 1720

Titulus XIX. De Usuris.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73982](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73982)

TITULUS XIX.

De Usuris.

CAPUT I.

De Natura, Divisione Usuræ, deque Malitia & Prohibitione Usuræ propriè dictæ.

Quest. 338. Usura quotupliciter sumatur, & qualiter dividatur & definiuntur?

Resp. Ad primum: Usura dicta ab usu in genere significat usum rei alicujus, in specie verò sumitur, vel pro conventionem, seu contractu usurario, vel pro commodo, fructu seu lucro ex hoc contractu, & rei usu proveniente, seu acquisito, sicut & furtum subinde pro actione furandi, subinde pro re furtiva accipitur. Molin. *ir. 2. de just. d. 303. n. 2. & 4.* Et adhuc specialius pro lucro ex mutuo, unde usura lucratoria dicitur & alio nomine scenus, estque ea usura propriè dicta, de qua præcipuè in præsentibus, & de qua intelligendi DD. quando absolute de usuris loquuntur.

2. Resp. Ad secundum primò: Usuræ aliæ sunt compensatoriæ, in quibus paciscitur de solvenda ultra sortem pecunia, aliæ re pretio æstimabili ratione damni emergentis, vel lucri cessantis, aut ratione periculi, laboris seu expensarum, quæ probabiliter subeunda in mutuo recuperando. Aliæ mortuariæ seu punitoriæ, quibus paciscitur de subeunda pœna, v. g. ultra sortem præstanda, si mutuarius in mora sit non reddendo mutuuum statuto tempore. Aliæ sunt lucratoriæ, quando quid purè ratione & nomine solius mutui exigitur & solvitur, describiturque passim ab AA. quod sit lucrum immediate ex mutuo proveniens, sive sit pecunia, sive res alia temporalis pretio æstimabilis, & aliunde indebita, quam creditor extra sortem vi solius mutui alteri dati exigit, & quasi ex justitia debitam accipit. *Can. perique. & can. fin. 14. q. 3.* Dicitur primò: *Lucrum*; utpote in quo usura propriè locum habet, ut D. Thom. *2. 2. q. 78. a. 1.* estque lucrum incrementum, quod vi mutui intenditur & datur ultra quod datum est mutuo, ut, dum pro centum florenis mutuo datis exiguntur centum & decem. Dicitur secundò: *Proveniens immediate ex mutuo*; seu principaliter ob mutuuum; hinc usura non committitur, si mutuanti ultra quod mutuo ab eo accepit, donet quid ex gratitudine, item si mutans mutuet sub hoc pacto, ut mutuarius solvat prius, quod sibi debet vel reddat depositum, vel ne sibi injustè noceat; quia mutans nihil accipit supra sortem vi mutui. Item dum quis alicui concedit pecunias ad pompam & ostentationem petito certo pretio; quia illud pretium non accipit ultra sortem ex mutatione, sed ratione locationis. *Less. de just. l. 2. c. 20. d. 3. n. 19. & 20. Pith. h. r. n. 4.* Item si quis vendat vel locet rem suam supra justum pretium; quia hoc lucrum non provenit ex mutuo, sed ex injusta venditione. *Less. l. c.* Dicitur tertio: *Sive res proveniens ex mutuo sit pecunia*; sive res alia, puta vinum, frumentum, pretio æstimabilis. Hinc committitur usura, si mutuetur pecunia cum pacto, ut mutuarius obligatus sit ad obsequia &

R. P. Leur. *Jur. Can. Lib. V.*

honorem externum mutuanti, vel ad commendandum se apud alios; quia munus ab obsequio, & à lingua sunt pretio æstimabilia, adeoque materia usuræ, si in pactum deducatur talis obligatio, utpote quæ onus est mutuuario ultra sortem. *Laym. l. 3. ir. 4. c. 16. n. 2. Pith. n. 3.* Item si mutuet cum pacto, ut remittat sibi obligationem restituendi famam injustè læsam à mutuante, idem est, si mutuet cum pacto, ut sibi actionem, quam mutuarius justè intentare potest ob injuriam sibi illatam, remittat; cum hoc jus agendi sit pretio æstimabile, nisi tamen præsumi possit, quod mutuarius gratis & liberaliter condonare velit obligationem satisfaciendi pro injuria ob præstitum beneficium mutationis. *Mol. l. c. d. 107. n. 8. Laym. Pirh. l. cit.* Dicitur quartò: *Sive rei corporalis*; unde si mutans exigit spirituale, seu annexum spirituali, v. g. orationem, Sacrificium missæ, beneficium ecclesiasticum vi mutui, non committit usuram, sed potius Simoniam. *Wiesn. h. r. n. 3.* Dicitur quinto: *Res aliunde indebita*; si enim à mutuuario exigitur quid aliunde debitum, v. g. ut debitum solvat, ut depositum reddat ablatum, non committit usuram; quia hæc exigens vi mutui dati necdum onus novum imponit mutuuario, sed solum petit, ut præstet id, quod sine injuria negare non potest. *Molin. l. c. d. 309. Less. l. c. c. 20. n. 18. Wiesn. h. r. num. 4.* Dicitur sexto: *Ultra sortem*; fors autem dicitur ipsum capitale, seu quod datur mutuo, v. g. 100, floreni, quod supra datur, usura, seu scenus vel lucrum, v. g. decem floreni.

3. Resp. Tertio: Dividitur usura ulterius in mentalem & realem: mentalis est, quando quis eo animo & intentione mutuat, ut acquirat lucrum ex mutuo, tanquam ex justitia debitum, nullo interveniente pacto expresso aut tacito de lucro. Quare usura hæc non accipitur pro sola voluntate, & pacto interno usuræ, prout præcincit ab omni actu externo, sed pro actu externo, quo mutuuum datur cum spe & intentione accipiendi lucrum ex mutuo, non gratuito, sed tanquam vi mutui dati debitum. Usura realis est, dum quis mutuat cum pacto expresso vel tacito, accipiendi lucrum ultra sortem ex mutuo; Unde subdividitur in expressam & tacitam. Expressa & formalis, seu manifesta usura est, quando expressè exigitur quid ultra sortem, tanquam pretium mutationis, v. g. ultra 100. florenos creditor, seu mutuo datus exiguntur decem vel quinque, seu paciscitur de illis post annum solvendis; tacita, seu virtualis & palliata, quæ non committitur vi contractus mutui formalis, seu expressi, sed nomine, seu specie alterius contractus veluti pallio occultatâ, v. g. dum mercator merces carius vel vilius vendit ob dilatam vel anticipatam solutionem.

4. Resp. Quarto: Dividuntur usuræ reales pro diversis earum taxatione & moderatione, ita, ut aliæ sint centesimæ, aliæ besales, semilles, quincunces,

A a 2

cunces, quadrantes, trientes, quarum aliquæ ratione quantitatis sunt & dicuntur mordentes, seu illicitæ, utpote offendentes dilectionem proximi, idque vel propter qualitatem personæ debitoris, v. g. si à persona tenuis fortunæ, vel misera exigantur, vel propter quantitatem usurarum, dum nimirum supra licitum & statutum modum promissæ à debitore postulantur, vel propter iniquitatem conditionis nimis rigorosæ. Aliquæ sunt non moderantes, seu licitæ, quæ exiguntur ab iis, à quibus exigì possunt legitimo modo à Magistratu præscripto & permisso; ita Lauterb. *ad ff. h. t. §. 9.*

§. Resp. Quintò: Dividuntur in usuras simplices, de quibus hæctenus, & in usuras usurarum, quæ ex usura, seu lucro usurario non soluto, tanquam ex nova sorte exiguntur, v. g. dum quis mille florenos pro 50 annuatim solvendis in mutuum dat, & de illis 50 florenis debito tempore non solutis, tanquam summa capitali præter priorem usuram novam usuram, v. g. florenum unum cum dimidio exigat annuatim. Usuræ tamen usurarum amplius non sunt, si usuræ solutæ denuo mutuo dentur; quia tunc constituunt novum capitale. Brunn. *ad L. fin. C. h. t. Cothman. Vol. 4. conf. 38. n. 20.* Lauterb. *in ff. h. t. §. 28.* & sic *cit. L. fin. de usuris* debitis & debendis, non verò de solutis loquitur. Gl. *ibid. v. ponere*, similiter, si persona debentis usuras mutetur, v. g. si tutor exigat usuras pupillares, eâque in suum usum convertat, tunc harum usurarum usuras præstare tenetur, quia in ejus persona non habent amplius locum usuræ, sed sortem constituunt. Lauterb. *l. c. juxta L. 7. §. 12. L. 58. §. fin. ff. adm. int.*

Quæst. 339. Usuræ propriè tales, seu lucrativæ, an & quo jure prohibeantur?

1. **R**esp. Primò in genere: Has usuras, sive expressas, sive tacitas, illicitas & prohibitas esse, communis & catholica est sententia. D. Thom. 2. 2. q. 78. a. 1. & ita quidem, ut id pertinaciter negare nemo possit sine hæresi post Concilium Viennense relatum in *Clem. unic. §. fin. h. t.* ita Sylv. *v. hæresis. 1. n. 7.* Fatim. *pr. crim. q. 178. n. 85.* Wiestn. *h. t. n. 7.* Arg. *cit. Clement. ubi: Si quis in illum errorem incidit, ut pertinaciter affirmare præsumat, exercere usuram non esse peccatum, decernimus, illum ut hæreticum puniendum, locorum quoque Ordinarius & Inquisitoribus hæreticæ pravitatis districtius injungentes, ut contra eos, quos de istiusmodi errore diffamatos invenerint, aut suspectos, tanquam contra diffamatos, vel suspectos de hæresi procedere non omittant.* Quare usuras esse illicitas, esse de fide ex communi, absolutè pronuntiat de Lugo *Tom. 2. de just. d. 25. s. 2. num. 8.* & cum eo Pirh. *h. t. n. 6. vers. idem colligitur.* licet aliqui dicant oppositum, nempe non esse hæresim, sed temerarium, periculosolum, erroneum, vel errori proximum.

2. Resp. Secundò in specie: Esse eas prohibitas Jure ecclesiastico, liquet passim ex SS. Canonibus. *Can. quoniam. dist. 37. can. Apost. 43.* Conc. Nicæn. *c. 18.* & ex decretis Constitutionibus & Rescriptis Pontificiis, tam quinti, quàm sexti Decretalium. *h. t. uti & ex cit. Clem. unic. §. fin. eod.* verùm Canones illos prohibitivos usurarum non esse omnino generales, sed restringendos ad usuras immoderatas, mordentes & nocivas rectè docent Tusch. *pract. concl. 336. n. 25.* Lit. V. Piguera. *pr. crim. q. 30. n. 7.* Hagen. *tr. de usur. c. 6. num. 31.* Hahn. *ad Wesemb. h. t.* quos citat & sequitur Lau-

terb. *ad ff. h. t. §. 12.* cum communi. Sumiturque hujus prohibitionis sic restrictæ fundamentum ex sacra Scriptura, adeoque ex ipso jure divino positivo, estque recepta apud omnes gentes, cum mundus absque usuris omnibus, adeoque & non mordentibus non regatur. Hering *de fid. SS. c. 30. n. 43.* Mevius *discuss. Levamin. in op. debitor. c. 4. s. 6. n. 15.* Cothman. *Vol. 3. resp. 52. n. 43.* Sünrque tales usuræ etiam Constitutionibus Imperii permittuntur, & per *Recess. Imp. de Anno 1500. 1530. 1548. & 1577.* & quincunces moderatæ.

3. Resp. Tertio: Esse usuras (intellige mordentes) jure divino positivo prohibitas, aperte constat ex S. Scriptura, juxta quod dicitur, *c. quia in omnibus.* & *c. seq. h. t.* crimen usuratum utriusque testamenti pagina condemnari & reprobari, ut dum dicitur *Dexter. c. 23. Non saneraberis fratri tuo ad usuram. Levitici c. 25. Ne accipias usuras ab eo, neque plus quàm dedisti.* & infra: *pecuniam tuam non dabis ad usuram. Psal. 14. Quis habitabit in monte sancto Domini? qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Psal. 54. Vide iniquitatem & contraditionem in civitate &c. non defecit à plateis usura & dolus. Ezech. c. 18. Qui ad usuram non accommodaverit, & amplius non acceperit, hic justus est, vitâ vivet, ait Dominus.* & infra: *Si genueris filium ad usuram dantem, nunquid vivet? Lucæ 6. ubi Christus ait: Mutuum date nihil inde sperantes, nempe ultra sortem.* Quæ verba Pauli III. in *c. 10. h. t.* affert ad probandum, usuram esse jure divino prohibitam. Quorum verborum prima: *mutuum date;* est tantum consilium continere videantur, posteriora tamen: *nihil inde sperantes;* continent præceptum, ut, postquam mutuum datum, nihil amplius exigatur, quàm quod mutuum est, prout explicat D. Thom. 2. 2. q. 78. a. 1. ad 4. Arg. illius, quod dicitur *Psal. 75. Vivere & reddite Domino Deo vestro.* Sed neque in contrarium facit, quòd Lucæ 19. à patrefamilias reprehendatur servus, quòd pecuniam sibi datam non dederit nummulariis, additâ ratione: *Et ego veniens cum usura exegissem eam;* quia, ut D. Thom. *l. c.* usura ibi accipitur parabolicè & metaphoricè pro augmento, & super excrefcentia bonorum spirituum, seu bona applicatione talentorum à Deo nobis concessorum.

4. Resp. Quarto: Usuras has prohibitas quod esse & illicitas jure naturæ, seu divino naturali, communiter docent Theologi & Jurisperiti, probantque ex eo, quòd Concilia & SS. Pontifices passim eas illicitas esse probent ex veteri testamento, quæ probatio esset nulla, si non essent illicitæ jure naturali; quia nulla præcepta cæremonialia & judicialia legis veteris post mortem Christi amplius obligant, sed moralia tantùm, adeoque necesse est obligare ea naturaliter, ac proinde Pontificem in usuris dispensare non posse; ita Mol. *l. c. tr. 2. d. 104. n. 14.* & cum eo Pirh. *l. c. Reiffenst. h. t. n. 16.* & alii. Probatur quoque directè, quia est contra justitiam, cujus obligatio est juris naturæ; vel enim exigitur lucrum pro ipsa sorte, vel pro usu sortis, seu mutui dati, sed neutrum fieri potest absque injustitia; non primum, cum justitia commutativa exigat æqualitatem in contractibus, sive ut tantum restituatur, quantum acceptum cum onere restituendi, & non plus. Non secundum, quia usus, commodum & lucrum omne rei mutuo acceptæ spectat ad mutuatarium, sicut ipsum dominium rei spectat ad mutuatarium, tanquam de re sua perceptum, iniquum autem est capere lucrum ex re, quæ jam

jam in dominium alterius transit, seu facta est res aliena; ita cum Scoto in *quartum, dist. 15. q. unic. §. de secundo articulo*. Reiffenst. n. 17. Sicut iniquum est, pro equo justo pretio vendito exigere quid pro jure utendi, cum, quando taxatur pretium justum rei alicujus, hoc ipso aestimetur res tota cum jure utendi. Pith. n. 7. ubi etiam, quod ob onus numerandi pecuniam aliquid exigi nequeat à mutuante; quia hoc onus secum fert ipsa substantia mutationis, quod, si tamen labor numerandi foret notabilis, pretium accipi posset, non vi mutui, sed tanquam merces laboris, seu operæ mutuatario locatæ; ut Nav. in *man. c. 17. num. 209. Laym. cit. c. 16. n. 7. Pith. cit. n. 7.*

5. Sed neque his opponas primò: Quod Deus olim *Deuter. 23.* concessit Judæis exigere usuras ab alienis, seu non Judæis, ergo hæc non sunt intrinsecè malæ, seu jure naturali prohibita, utpote in quo Deus non poterat dispensare; nam per hoc concessum non fuit exercere usuras erga alienigenas tanquam licitum, sed tanquam minus malum ad vitandum majus malum, ne scilicet aliàs, utpote multam avaritiæ dediti eas à suis fratribus, seu contubernalibus extorquerent; ita D. Thom. l. c. vel ut alii. Deus Judæis reddidit licitum, exigere usuras ab alienigenis, tanquam hostibus suis, auferendo ab iis earum dominium, & transferendo illud in Judæos; quemadmodum concessit olim Judæis, tanquam universorum Dominus, potestatem justè ac licitè spoliandi Ægyptios hostes suos vasis aureis & argenteis, vestibusque pretiosis accommodatis, ita, ut nihil acciperet ab illis, tanquam lucrum ex mutuo, sed occasione prætexti mutui exigendo, quod jam erat eorum, ex concessione divina, evitabant usuras. Mol. *cit. d. 304. n. 12.* alique citati ab eo.

6. Neque secundò: Leges civiles permittentes & approbantes usuras, utpote à sapientissimis Jurisconsultis Romanis conceptas, & ab Imperatoribus Christianis laras & promulgatas, non posse dici continere iniquitatem contra jus naturale; nam licet ex eo, quod jus civile permetteret usuras, non puniendo illas ad vitanda majora mala, ut volunt nonnulli DD. non sequeretur, illas non continere iniquitatem contra jus naturale, ut constare videtur à simili consuetudine quorundam locorum, vi cujus non puniuntur meretrices, etsi jure naturæ illicitæ, ad vitanda majora mala, v. g. adulteria, Sodomiæ &c. Attamen eo ipso non permittit, multoque minus eas approbat tanquam licitas, quin & positivè prohibet usuras usurarum. *L. placuerit. ff. h. t. & L. fin. c. eodem.* Verùm quidquid sit de hoc, hujusmodi leges civiles omnes tam permittentes, quam approbantes usuras contra jus naturale correctas esse, & abrogatas per jus canonicum, tanquam antecedenter & in se malas, constat ex *cit. Clem. unic. h. t.* cui Principes & Magistratus Christianos, ceterosque etiam Laicos obedire oportet. Covar. *L. 3. resol. c. 2. n. 6. Azor. p. 3. L. 5. c. 2. q. 3. Mol. cit. d. 304. n. 17.*

7. Neque tertio: Quod volenti & consentienti (qualis in præsentem est mutuatarius) non fiat injuria aut dolus, juxta *L. in donationis. c. de transact.* nam volenti & consentienti non simpliciter & cum plena libertate, sed coactè & invitè, seu mixto involuntario (qualiter necessitate compulsus mutuatarius usuras pro mutuo, quo eget, solvit) adhuc fit injuria. Mol. l. c. n. 11. Tholosan. *de usur. L. 2. c. 3. n. 8. Pith. h. t. n. 11.* Adde, quod quò ad illicitatem non tam consideretur voluntas sol-

ventis usuras, quam transgressio legis divinæ & naturalis, quæ prohibet præter acceptum mutuo exigi & solvi etiam sponte solventi. Unde acceptio & datio hæc nulla est. *L. non dubium. c. de LL. & datæ usuræ condici & repeti possunt, non obstante consensu mutuatarii, sicut non obstat consensus mulieris, aut etiam mariti, quominus ab uxore committatur adulterium, & violetur lex divina & naturalis de non committendo illud.*

8. Neque quartò: Quod pro usu vasorum aureorum & argenteorum liceat accipere aliquid, adeoque etiam pro usu nummorum argenteorum, utpote ejusdem quò ad substantiam cum nummis, seu pecunia qualitatibus; nam in hoc est disparitas, quod vasa illa mutuo data ad usum, post usum maneat sine consumptione, secus ac pecunia, unde neque dominium eorum transeat ad improprie mutuatarium; pecunia verò mutuo data usu consumatur, adeoque ejus dominium transferatur in mutuatarium, ita tamen, ut, si illius dominium non transiret ad mutuatarium, & sine consumptione daretur mutuo, pro usu liceret aliquid exigere & accipi. Pith. n. 12.

9. Neque quintò: Quod pecunia & opera hominis quò ad effectum parificentur. *L. societates. §. 1. ff. pro socio.* adeoque, quod de uno in jure statuitur, etiam in altero statutum censetur, & consequenter sicut quis pro opera sua alteri impensa exigere & participare potest lucrum, ita etiam pro pecunia sua alteri data mutuo; nam in hoc est disparitas, quod opera hominis possit fructum & lucrum proferre, pecunia verò, utpote ex se sterilis ad fructificandum, sine opera hominis apta ad hoc non sit. Pith. *h. t. n. 8.*

Quest. 340. An & qualiter usuræ lucratoriarum jure civili sint prohibita?

1. Resp. Primò: Usuras usurarum lucrativas nondum solutas jure quoque civili prohibitas, ita, ut per nullam etiam specialem stipulationem, aut credendi modum validè & licitè exigendo ex illis novum capitale constitui, & exinde exigi nova usura possit, sed quin & soluta conditione indebiti repeti possit, contra Mevium p. 4. *decis. 213.* tradunt Brunnem. in *L. fin. c. h. t. n. 2.* Rodericus *de redd. ann. L. 3. c. 7. n. 27.* juxta claros textus *L. si non sortem. ff. de condict. indeb. ubi: Usuræ usurarum nec in stipulationem deduci, nec exigi possunt, & solvæ repetuntur, quemadmodum futurarum usurarum usuræ, & L. improbum. c. ex quib. caus. infam. irroget.* ubi: improbum scænis exercentibus, & usuras usurarum illicitè exigentibus infamiae macula irroganda est, & *L. nullo modo. c. h. t.*

2. Resp. Secundò: De usurarum lucratoriarum permissione & prohibitione facta per jus civile variè loquuntur AA. imprimis enim Gl. in *Auth. ad hoc. c. de usur. v. cadat.* asserit, quod, licet de jure civili antiquo usuræ fuerint toleratæ & permissæ, jure tamen novo non solum in aliquibus, sed ex toto tollantur. Alii volunt, jure civili esse quidem usuras permissas, in quantum per illud non puniuntur ad vitanda majora mala, non tamen hoc jure esse approbatas tanquam licitas, prout *quest. præced. n. 6.* dicebamus, contra quam opinionem tamen facit, quod jure civili concedatur actio ad exigendas usuras, modò per stipulationem earum promissio facta probetur, ut habetur *L. 1. c. h. t. & alibi;* unde dici non poterit, eas solum tolerari. Alii velle videntur, quod à jure civili solum permit-

permittantur usuræ compensativæ, hoc est, moderatæ ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, alteriusve justî tituli, sed de hoc expressè paulò post. Verùm quidquid de hoc, quòd spectando sensum genuinum diversarum legum usuræ lucrativæ non solùm videantur toleratæ, sed etiam positivè permittæ, & quasi approbatæ, eo ipso tamen non sint licitæ pro ullo foro vigore juris civilis, utpote quòd correctum sit per jus canonicum, quòd ad hoc, tanquam sententiam communissimam & certam, astruit Reiffenst. *h. t. n. 43.*

Quæst. 341. An non saltem usuræ licitè exigî & accipi possint ob favorem causæ piæ, saltem dispensativè?

R Esp. Non potest, nequidem sub prætextu redimendi captivos, vel alendi pauperes, similive causæ piæ exerceri usura, aut ad hoc concedi potestas, non secus, ac pro salvanda etiam vita alterius non licet mentiri, cum non faciendâ mala, ut eveniant bona, prout sumitur *ex c. super eo. h. t.* unde jam etiam, cum illicitum sit exercere usuras, peccabunt illi, qui dant causam, exercendi illas sub prætextu operis boni, quamvis licitum sit, petere mutuum, & accipere sub usuris ab eo, qui jam determinatus est, non mutare, nisi sub usuris, modò sit justa causâ petendi, nimirum necessitas vel utilitas petentis mutuum, vel ut alteri egentî succurrat; quia id non esset cooperari peccato; ita cum *D. Thom. 2. 2. q. 78. a. 4. & 6. Abb. in c. c. super eo. num. 4. Azor. p. 3. L. 5. c. 17. q. 12. Pirh. h. t. n. 15.*

Quæst. 342. Num legislator aliquis supremus civilis per legem universalem novam, vel alius Princeps per statutum locale in suo territorio possit usuras reddere licitas?

R Esp. Tametsi à potestate sæculari lex condi possit, & condita valeat, quâ statuatur pro vitando graviore malo certus modus, & moderatio usuris, v. g. ne usurarii nimium à debitoribus extorqueant, ut factum à Rudolpho II. Imperatore: Anno 1600, dum permittit quinque tantum pro centum datis mutuo annuatim dari, ut habet communis, nequit tamen ab ullo legislatore humano, sive sæculari, sive ecclesiastico, etiam Papa, ferri lex communis, aut etiam fieri statutum locale, quo usuræ reddantur licitæ, idèoque nec præcipere potest, ut fiant usuræ, ut *Tholosan. L. 2. de usuris. c. 8. n. 1. & 2.* quia id est cooperari usuris, quamvis permittere possit, ut à Judæis, aliisque infidelibus, aut etiam fidelibus impunè exercentur ad cavenda majora mala & scandala, quæ oriri possunt, si hic & nunc Princeps, seu potestas publica eas exerceri impedire conaretur; quin imò præcipere etiam posse videretur, ut non puniantur illas exercentes; quia nec illud est directè consentire peccato, aut illud approbare; non tamen cogere poterit, ut conventæ solvantur, aut sub obligatione seu pacto solvendi sibi magna tributa dare positivè licentiam Judæis exercendi usuras, quo fit, ut ii usuras augere cogantur, & pauperes magis exhauriantur, ut cum *Lessio L. 2. c. 20. n. 179. Pirh. h. t. num. 17.*

2. Neque his obstat primò: Quòd ex causâ justâ, qualis est bonum commune, seu favor publicus, liceat Principibus per legem aliquam communem subditis auferre jus & dominium, transferen-

do illud in alium, ut patet in lege præscriptionis, quæ etiam locum habet in foro conscientiæ, & recepta est à jure canonico; nam in hoc est disparitas, quòd præscriptio translativa domini ab uno in alium tendat ad bonum commune, nimirum ad conservandam pacem communem, & tranquillitatem Reipublicæ, præscindendo infinitas lites, quæ aliàs suboriri possent. Ad hæc leges illæ de præscriptione æqualiter respiciunt magnos & parvos, divites & pauperes, omnèsque, qui tempore per leges præscriptio neglexerunt bona sua repetere, leges autem usurariæ non tendunt in bonum commune, sed potius in grave damnum Reipublicæ, dum vi illarum præcipuè respicientium & gravantium egentes, qui magno numero existunt in communitatibus, eorum fortunæ absorbentur, redactis illis sensim ad summam egestatem, adeòque tales usurariæ leges inique sunt.

3. Neque secundò obstat argumentum ductum ab actu ad potentiam, dum de facto permittæ, & sic redditæ licitæ usuræ saltem moderatæ, nimirum quinque pro centum per novissimas Constitutiones & Recessus Imperii, scilicet in Comitibus Augustanis Anno 1500, sub Maximil. in aliis Comitibus Augusti Anno 1530, sub Carolo V. & ibidem sub eodem Anno 1548, in Comitibus Spirensibus Anno 1570, sub Maximil. II. nam harum Constitutionum & Recessuum æquitas & justitia præcipuè fundatur in moderatione usurarum, quæ aliàs per avaritiam hominum excessivè exigebantur, & partim in præsumptione tanti lucri cessantis, vel damni emergentis, vel alterius justî tituli, prout clarissimè patet ex textu Recessus Spirensis sub Rudolpho II. cujus præsumptionis intuitu hæc Constitutiones, quinque pro centum non tantum permittuntur, sed etiam, ut solvantur, si in pactum deducta sunt, conceditur actio; quæ præsumptio justî tituli in conscientia non juvat dictam usuram quinque pro centum, si justus titulus præsumptus in veritate non subsistat, *Arg. c. super hoc, de renuntiati. & L. Imperator. ff. de prob.* atque ita usura talis redditur licita, non vi harum Constitutionum, sed vi justî tituli, in quo fundantur.

Quæst. 343. An & qualiter vi consuetudinis usuræ propriè tales reddantur licitæ?

R Esp. Vigore nullius consuetudinis redduntur validæ aut licitæ usuræ propriè tales, seu merè lucrativæ; cum hæc usuræ sint intrinsecè malæ, jurique divino ac naturali contrariæ; ut *Tanner. Tom. 3. f. 7. du. 3. num. 79. Haunold. de f. & f. Tom. 3. tr. 9. c. 3. controvers. 10. §. 8.* idèoque consuetudo exercendi eas est irrationabilis abusus, & mera corruptela, juxta *c. fin. de consuetud. & unanimes DD.* Nihilominus praxim illam Germaniæ, & totius Imperii Romani consuetudinem pro sorte capitali centum florenorum indistinè paciscendi & exigendi annuatim quinque, (quod interesse vocant) absque eo, quòd creditor alleget lucrum cessans, damnum emergens, aut periculum fortis principalis amittendæ, vel titulum ullum alium, pro foro externo, non tantum licitam esse, sed etiam dari actionem contra debitorem morantem vel nolentem solvere illos quinque; quin & Judicem mandare posse, ut solvantur, communem & certam per Germaniam haberi sententiam, ait *Reiffenst. h. t. n. 57.* ex ea ratione, quòd ibi pro foro externo præsumatur saltem, adesse unus ex præfatis titulis; pro foro verò interno seu conscientiæ, sicut alibi,

alibi, ita etiam in Germania & Imperio Romano esse id verè usurarium, illicitum, & graviter peccaminosum, si nullis ex præfatis tribus titulis interveniret, prout nullus intervenit, dum pecunia hujusmodi mutuò data aliàs sine negotiatione & lucro maneret in cista creditoris otiosa, teneri à plebisque DD. teste Eogels *h. t. n. 10.* contra Tanner, & Haunold. *ll. cit.* asserit idem Reiffenst. *n. 58.* cui, si opponas, ex hac doctrina sequi, innumeros in Germania & Imperio viros etiam præclaros, doctos, Deum timentes, tam ecclesiasticos quam sæculares versari in continuo statu peccati mortalis, utpote qui sine allegatione & reflexione ullius lucri cessantis, imò nullo existente hujusmodi titulo, & per sufficientem hypothecam, pignus, fidejussionem plenè securati de sorte passim & liberè absque omni scrupulo quinque vel centum mutuò datorum exigunt & accipiunt, ad id, inquam, responderi posse inquit, quòd præterquam multi ex iis, præsertim doctores, justum titulum lucri cessantis, damni emergentis, periculi fortis habeant, habere possint intentionem emendi censum ex utraque parte redimibilem, hoc est, jus percipiendi annuatim quinque ex rebus alterius pro pretio centum florenorum, vel celebrandi tacitum vel expretum contractum Societatis, quà ratione in effectu idem habent, ac si mutuò centum pro quinque annuè darent, ac denique, quòd plures ex rudioribus absque justo titulo laborem ignorantia invincibilis, sintque in bona fide, ac ita non versentur in statu peccati mortalis, in quo ceteroquin versarentur juxta plerosque DD. si neque justum titulum, neque ignorantiam invincibilem, aut bonam fidem habeant; verùm num hac ratione difficultati satisfaciatur Reiffenst. lectori examinandum relinquo.

Quæst. 344. Num usura compensatoria sit licita, sive an & qualiter mutuans ultra sortem, seu rem mutuò datam exigere & recipere quid possit, imprimis ratione lucri cessantis, & damni emergentis?

I. Resp. Primò in genere: Usuram compensatoriam, sive lucri cessantis, sive damni emergentis, (quorum utrumque venit nomine *interesse*. Arg. *L. si commissa. ff. rem ratam haberi.* dum ibi dicitur: quod in tantum competit, quantum meò interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui) esse licitam, habet communiter fere recepta sententia contra Innocent. & paucos alios, cujus ratio patebit ex mox subjicientis. Hinc

2. Resp. Secundò: Imprimis ratione lucri cessantis licet ultra sortem reddendam exigere & accipere aliquid, dum quis vi, metu, dolo, vel etiam præcepto Superioris, v. g. Principis ob bonum publicum coactus, dando mutuò amittit occasionem lucrandi suà pecunià, quà volebat & poterat vel censum, vel domum, aut agrum fructiferum emere, vel negotiatione licità aliquid lucrari, & quidem etiam si illa privatio lucri refarcienda non fuerit in pactum deducta, quia mutuans in hoc casu injustè patitur damnum, ad quod refarciendum tenetur, qui illud intulit, nimirum mutuatarium, iniquè cogens ad mutuandum, non secus, ac si furando pecuniàm, quam mercator quis ad negotiandum paratam habebat, non tantum tenetur restituere pecuniàm ablatam, sed & lucrum, quo furando pecuniàm privavit mutuantem; & ita do-

cent Mol. *rr. 2. de just. d. 315. n. 1.* Less. *L. 2. de just. c. 20. num. 79.* Logo *de just. d. 25. f. 6.* quos citat & sequitur Pirh. *h. t. n. 36.* Pari modo licitum est ratione lucri cessantis, quanti id prudentis arbitrio æstimabitur exigere, dum mutuans ab initio sponte sine coactione cum mutuatario desuper pactus est, Logo *l. c. n. 87.* Less. *n. 80.* & *81.* Mol. *num. 11.* Azor. *L. 5. de usura. c. 5. in princ.* Navar. *in man. c. 17. n. 211.* Covar. *L. 3. var. c. 4. n. 5.* Pirh. *n. 38.* cum sententia pariter in praxi & usu recepta. Siquidem lucrum, quòd superadditur sorti ob lucrum cessans ratione pecuniæ mutuò datæ, exigitur in casu coactionis, non ratione injuriæ illatæ mutuanti ad mutuandum coacto, sed quia in & per se æstimabile est pretio, & compensativum lucri cessantis, quale quia est, sive mutuans, ob quòd datur, coactè sive sponte datum, sicut illud est licitum, ut dictum, ita & hoc ex mutuo sponte factò erit licitum. Neque his obstat, quòd mutuans debet dari gratis, adeòque, quando quis non tenetur mutuare, non poterit quidquam accipere pro mutuato; nam in hoc sensu mutuans debet gratis dari, quòd pro ipso mutuo secundum se spectato, nihil ultra sortem exigi possit, non autem, quòd pro spe lucri, quàm quis se privat in gratiam mutuatarii, nihil possit accipere. Less. *l. c. n. 82.* Pirh. *h. t. n. 38. in fine.*

3. Resp. Tertiò: Licitum quoque est, exigere quid supra sortem ratione interesse, damni emergentis mutuanti ob datum mutuò, ut cum communi tradunt D. Thom. *2. 2. q. 78. a. 2. ad 1.* Mol. *de just. rr. 2. d. 314. n. 7. & 8.* Pirh. *n. 32.* Reiffenst. *h. t. n. 67.* & alii passim; est enim & illud damnum pretio æstimabile, neque est æquitati consentaneum, ut quis ob beneficium mutui, quòd præstat alteri privando se ad tempus pecunià suà, reportet damnum, unde poterit se indemnem servare mutuans, ad refarciendum tale damnum, exigendo & accipiendo aliquid ultra sortem à beneficiario seu mutuatario, Azor. *p. 3. L. 5. de usur. c. 4. in pr.* Est autem hoc damnum duplex, intrinsecum, quòd quis patitur in ipsa re mutuò data, ut, si quis mutuet frumentum tempore veris, quando id plus valet, restituendum in autumno, quando minus valet: vel extrinsecum, seu aliunde ortum, dum quis v. g. pecuniàm paratam ad fulciendum suam domum, quæ ruinam patitur, dat alteri mutuam, unde postea ob pecuniæ, quàm restaurari debuerat, defectum corrui. Ad quòd utriusque generis damnum refarciendum exigere quid potest ultra sortem. Proceduntque hæc ipsa de refarciendo damno emergente, dum mutuans fuit ad mutuandum coactus, etiam si nihil de hoc conventum in contractu mutui. Logo *l. c. d. 25. f. 6. n. 74.* juxta *L. cum quidam. §. 1. ff. h. t.* Idem est, de potestate exigendi, & obligatione solvendi supra sortem, dum damnum ortum ex mora mutuatarii, dum is tempore præfixo non reddidit mutuò, dum poterat, idque etiam si id in pactum non fuerit deductum, aut etiam is tempore solutioni mutui præfixo de solvendo non fuerit à mutuante interpellatus; cum ipsa dies interpellat pro homine, nempe creditore, ad solvendum. Less. *l. c. n. 69.* Pirh. *n. 33.* nisi ramen mutuatarium sine sua culpa pro eo tempore redditus fuerit impotens ad solvendum ob infortunium; quia v. g. incendio omnia illius perierint. Less. *n. 70.* quamvis autem mutuatarium ex contractu mutui tacitè obligatus sit ad refarciendum damnum, quòd obvenit mutuanti ex mutuatarii mora solvendi tempore debito, non tenebitur

tamen

tamen is illud refarcire, si obveniat ante tempus præfixum solutioni; quia is non fuit in mora, nisi hoc ipsum ab initio deductum in pactum. Mol. *cu. d. 314. n. 11. & 12.* Pith. *num. 34.* uti etiam præcindendo à damno emergente ratione moræ mutuarius ad nihil solvendum tenetur, dum neque damnum, neque periculum damni fuerit in pactum deductum. Less. *l. c. n. 77.* Pith. *n. 35.* De cætero, ut quid licitè exigatur, accipiatur, detur ratione tam lucri cessantis, quam damni emergentis, requiruntur sequentia; primò: ut mutuum revera sit causa lucri cessantis, & damni emergentis, ita ut, si mutuum non daretur, lucrum perciperetur, & damnum vitaretur. Unde, si quis adhuc haberet alias pecunias pro lucro acquirendo, aut damno avertendo sufficientes, & aliò non destinatas ex præfatis titulis ob mutuum datum, nihil potest accipere. Azor. *cit. c. 4. post princ.* Less. *l. c. n. 73.* Pith. *num. 34.* Reiffenst. *n. 69.* Secundò: ut ratione lucri cessantis, & damni emergentis, non plus exigit, quam quanti arbitrio viri boni & prudentis, spectantisque omnibus circumstantiis æstimaretur lucrum aut damnum, ne aliàs committatur injustitia, etsi non usura propriè dicta, unde cum pluris valeat & æstimetur, quod certum est & præsens, quam quod incertum & absens est, ratione lucri in re, vel certò futuri, plus quam ratione lucri in spe remota & incerta cessante exigi potest à mutuate. Idem est de damno, quod certò imminet, vel probabiliter tantum timetur, compensando, plus vel minus exigi potest fortè superaddendum. Item attendendum ad expensas, quibus obtineri debuisset lucrum à mutuate, ita ferè Pith. *h. r. n. 40.* cum quo etiam *n. 41.* circa hæc notandum, dupliciter lucrum cessans in pactum deduci posse, nimirum vel indeterminate, ut mutuarius tantum solvere teneatur, quantum postea deprehenditur, lucrum tantum futurum fuisse, si pecunia non fuisset mutuata, deductis tamen expensis; vel determinate, & non juxta futurum eventum, ut si promittatur à mutuatario aliquid certum pro spe lucri, quæ se mutuatando privat mutuans, sive postea deprehendatur, lucrum fuisse majus vel minus, vel etiam nullum; quia mutuans, dum mutuaret, vendidit spem illam, quæ ipsa erat pretio æstimabilis; ita Mol. *l. c. n. 8.* Less. *l. c. n. 97.* Tertio requiritur, ut interesse lucri cessantis non anticipatè, seu statim tempore accepti mutui solvatur à mutuatario mutuantem, sed postea, quando mutuum erit solvendum. Mol. *l. c. n. ult.* Azor. *l. c. c. 5. q. 3.* Less. *l. c. n. 99.* Lugo *cit. f. 6. n. 99.* Pith. *n. 42.* Reiffenst. *h. r. n. 701.* ex illa ratione, quòd, si Titius mutuet Cajo mille florenos, cum pacto, ut solvat sibi ratione interesse, seu ratione lucri cessantis aut damni emergentis centum, & illos centum mox detrahat numerando Cajo 900. committatur; quia ex centum illis florenis non potest illi lucrum cessare, vel damnum emergere, ac proinde ex hoc prætextu exigens interesse pro mille, manifestam committit injustitiam & usuram, saltem palliatam; cum perinde sit, ac mutuate 900. ut postea resituantur mille, quod aperte iniquum est, dum Titio hac ratione non ceter lucrum, nisi ex 900. Secus tamen est, dum Titius mutuat Cajo mille, & is vicissim statim ratione lucri cessantis, ut conventum, solvat, seu det rem aliquam infrugiferam, valentem tamen centum florenis, quia id licitum est, eò quòd, cum ex ea restatim tradita mutuantem nihil lucratur, lucrum ex mutuo cessans sit minus. Ita Pith.

Quest. 345. An ratione periculi, cui mutuum exponitur, liceat quid ultra sortem exigere?

R Esp. Primò: Mutuans propter periculum, cui verè substat res mutuata, v. g. dum res per mare, in quo communiter sunt pericula, & quod mutuans ex pacto in se suscepit, licitè ultra sortem aliquid exigere potest à mutuatario, ita ex communi tam Theologorum, quam Canonistarum. D. Thom. *opusc. 73. de usura. q. 35.* Sylv. *v. usura. q. 35.* Azor. *p. 3. l. 5. c. 6. q. 1.* Lugo *l. c. d. 25. n. 77.* Pith. *h. r. n. 44.* nam imprimis ipse actus mutui, utpote vi cuius mutuans nihil supra sortem exigit, cum dominio rei mutuata statim ac tradita, transeat in mutuatarium, qui ideo obligatus ad reddendam totam sortem, etiam si res mutuata pereat; perit enim illa domino suo, nihil usurarii aut illiciti in se continet; neque etiam alter contractus superadditus, nempe assicurationis, in quo mutuarius timens, ne in itinere periculo, v. g. oblesso à larronibus vel hostibus, pecunia, resve alia mutuo data interceptiatur, pacificetur cum mutuate, ut se de ea assurectur, toto illo tempore, pro qua assicuracione vicissim promittit, se ipsi justum pretium ultra sortem solvatur, in se licitus est, cum periculum hoc rei jam aliena, quod in se suscipit mutuans, non minus sit pretio æstimabile, quam si tertius quis, cum quo mutuans non celebravit contractum mutui, assicuracionem istiusmodi promississet.

2. Resp. Secundò: Etiam in casu, quo periculum mutui provenit ex parte mutuatarii, eò, quòd meritò timeatur, ne is fortè vergat ad inopiam, & postea deficiat facultas restituendi mutuum, vel quia is est fraudulentus, aut mala fidei, idòque probabile est, mutuum non sine magnis expensis & gravibus molestiis ab eo recipi posse, in eo, inquam, casu probabilius est, posse quoque ob hoc periculum sortis amittendæ exigi aliquid ultra sortem per pactum assicuracionis sine usura, modò non exigatur tanquam conditio, sine qua mutuator non vult mutuate, sed mutuatarius sponte, etsi, ad invitationem mutuantis, tale pactum ineat. Mol. *de 7. & 7. r. 2. d. 318. n. 4.* Sylv. *l. c. 1. q. 35.* Less. *l. c. n. 111.* Pith. *h. r. n. 35.* & alii contra Nav. & Toler. præter alias probationes, quas refert, ad probandum tamen intentum non omnino efficaces, dicit Pith. *l. c.* efficacior videtur ratio data pro *Respons. ad quest. præcedentem*, nimirum quod res suas in gratiam alterius exponere periculo, sit quid pretio æstimabile, & nemo gratis teneatur tale periculum subire. Ad *C. verò naviganti. h. r.* quod dictis directè adverterari videtur, dum ibidem dicitur: *Naviganti vel eunti ad mundinas certam mutuans pecunia quantitatem pro eo, quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem usurarius est censendus*: inter alias responsiones, quas à se relatas satis bene diluit Pith. *n. 47.* communiores & probabiliores videntur, quas ipse subjungit *num. 48.* eumque secutus Reiffenst. *h. r. num. 75.* nimirum, quod *cit. c.* Pontifex loquatur de mutuate, qui per tale pactum assicuracionis intendit mutuatarium cogere ad dandum supra sortem utendo illo prætextu, quòd id exigat ob susceptum in se periculum sortis, aliàs non mutuatarius, quod usurarium censendum, seu præsumendum in foro externo, seu publico Ecclesiæ (quæ de internis non judicat) declarat Pontifex præsumptione hac fundata in eo, quòd

quod frequentius contingit, dum ut plurimum creditores, seu mutuatores ultro in se recipiunt periculum rei mutuatae, ut aliquid accipiant ultra sortem, quod aliàs ex mutuo accipere non possunt, ac ita propter usurariam intentionem hanc, quam habere praesumuntur in foro externo usurarii, & statuitur, illos non audiendos, si dicant, se non recipere ut lucrum ratione mutui, sed solum ratione periculi sortis, nisi aliunde de contrario constet. Quamvis tale pactum mutuo adjectum intrinsecè, & ex natura rei, ac in foro animarum, & quod ad Deum non sit usurarium, atque ita tota quaestio, an pactum hoc sit usurarium, nec ne coram Deo, dependet ab intentione mutuantis, num is intendat recipere ultra sortem ex mutuo, an revera ratione periculi; ita Lugo cit. d. 25. §. 6. num. 78. Fagn. in c. ult. h. t. n. 21. & 22. Pirh. n. 48. Reiffenst. h. t. num. 76. & 77. De cetero, ut contractus ille assicuratio- nis sit licitus, etiam, dum revera ob periculum sortis intenditur, requiritur, ut periculum hoc expressè vel tacitè deducatur in pactum, sicut dictum de damno emergente, & lucro cessante, ita ut, si mutuan- nis nihil de pretio supra sortem dando ratione periculi in se suscepti pactus sit, et si postea revera damnum patiatur sine culpa mutuatarii, nullam compensationem ab eo exigere possit. Pirh. n. 49. cum cit. à le Laym. L. 3. rr. 4. c. 16. n. 10.

Quest. 346. An & que usura moratoria seu punitoria sit licita, seu num licitum sit adjectum dationi mutui pactum de certa pœna ultra sortem solvenda, si mutuatarius statuto tempore non solveret mutuum?

R Esp. Affirmativè: Sylv. v. usura. 1. q. 28. Nav. in man. c. 17. n. 215. Azor. p. 3. L. 5. de usura. c. 6. q. 5. Mol. de just. rr. 3. d. 317. Less. L. 2. c. 20. du. 15. n. 128. Pirh. h. t. n. 51. Castrop. rr. 32. d. 4. p. 16. n. 3. quia constitutio talis pœnæ nihil in se iniquitatis continet; cum non solvatur ex vimutui, sed ob moram solvendi mutuum, servitque ad debitam, firmiorémque contractus observantiam, vitandamque injustitiam, quam committit debitor retinendo pro eo tempore, quo quid debetur alteri, contra illius voluntatem, quæ proinde pœna justa est, etiam si ex mora mutuatarii non emergat damnum, aut cesset lucrum. Wiestn. h. t. n. 20. cum cit. AA. contra Scorum in 4. dist. 15. q. 2. & veteres quosdam. Porro licita est constitutio & exactio talis pœnæ, sive ea sit legalis, hoc est, constituta per legem aliquam publicam, vel statutum aut consuetudinem debitoribus omnibus & mutuatariis non solventibus debitum vel mutuum statuto tempore; sive sit judicialis, id est, hic & nunc particulari debitori, vel mutuatario moroso culpabiliter à Judice ad instantiam partis imposita per sententiam; cum nec talis constitutio & impositio contineat quicquam iniquitatis; sive denique sit conventionalis, id est, ex conventionione inter mutuamem & mutuatarium statuta, idque propter easdem rationes, ita præter citatos paulò antè AA. cum Gl. communiter recepta in c. conquestus. de pœn. in 6. Abb. in c. suam. eod. in 6. Covar. p. 2. de sponsal. c. 6. §. 8. n. 5. Scotus l. c. q. 2. §. de secundo artic. Porro hæc pœna conventionalis solvi debet ante sententiam Judicis; quia debetur vi pacti inter partes inini ad distinctionem pœnæ legalis & judicialis, quæ non debentur ante sententiam Judicis; quia non vi pacti, sed ex præcepto legis, vel Judicis delictum punientis de-
R. P. Leur. Jur. Can. Lib. 7.

bentur. Azor. l. c. c. 6. Less. l. c. n. 135. pœnam tamen etiam conventionalem solvi non debere, antequam exigatur, probabile est, eò, quod loquendo generaliter moribus hominum non videatur esse consentaneum, pœnam debere solvi ante exactio- nem. Less. l. c. num. 136. Azor. l. c. q. 5. minus tamen probabile, quod voluntaliqui, pœnam conventionalem in foro conscientiarum non necessariò esse solvendam ante sententiam & condemnationem Judicis, eò, quod hæc videatur fuisse mens & intentio contrahentium. Pirh. num. 52. De cetero his non obstat, quod dicitur L. pœnam. ff. h. t. pœnam pro usuris stipulari nemo supra modum usurarum licitum potest; nam lex illa non loquitur de pœna conventionali moderata, sed immoderata excedente modum culpæ & taxæ, seu quantitatis, si quæ legibus aut moribus est definita; ut Barb. in c. suam de pœn. in 6. n. 4. Haunold. de 7. & 7. Tim. 3. rr. 9. n. 407. Reiffenst. h. t. n. 81. Wiestn. n. 20. Sic itaque, ut appositio pœnæ sit licita, requiritur primò: ut pœna sit moderata & proportionata culpæ, cum alioquin mutuatarius iniquè cogere- tur in pœnam consentire, & pœna excedens moderatio- nem, praesumatur appositæ in fraudem solius lucri ex mutuo capiendi gratiâ. Less. l. c. n. 134. Pirh. n. 52. Castrop. l. c. n. 8. Wiestn. n. 22. Arg. L. fin. c. de pactis. & c. significante de pignor. Secundò requiritur, ut debitor seu mutuatarius verè sit in culpa non solvendi præfixo termino: unde si pro illo tempore redditus est impotens solvendi citra suam culpam, exigi non potest ab eo illa pœna, utpote supponens culpam, secus si suâ culpâ impotentiam contraxit, dilapidando v. g. sua bona, dum prævidit securitatem illam impotentiam exinde; cum tunc non solvere voluit est in causa culpabili. Tertio: ut mora sit notabilis spectatâ qualitate negotii, & more provinciarum, ne aliàs pœna sit improporcionata culpæ. Less. n. 134. Pirh. n. 52. vers. notandum tertio: Quarto: ut solutioni non præfigatur terminus nimis brevis, intra quem eam solvi non posse scitur; cum tunc pœnæ appositæ lu- cerum & diem potius transire, ut pœnâ potius, quàm solutionem mutui ad præfixum tempus in- tendere præsumatur. Mol. l. c. d. 317. n. 6. Lugo cit. d. 25. §. 6. §. 2. n. 111. Less. l. c. num. 131. Pirh. n. 52. Wiestn. n. 21. Quintò: ut non imponatur pœna in fraudem, seu ad palliandam usura- ram, dum nimirum ideo solum hanc pœnam consti- tuit & exigit, ut lucrum, quod directè ex mutuo exigere non poterat, capiat ex eo prætextu pœnæ, non curando, utrùm mutuum solvatur ante terminum, quin potius optando, ut solvatur post illum; cum tunc non ex culpa, quæ nulla esset in non sol- vendo, sed ex vi mutui censeretur lucrum exigere & expectari. Pirh. l. c. Denique requiritur ad exi- gendam licitè totam pœnam, ut tota summa sortis non fuerit soluta debito tempore, cum aliàs non nisi ad partem pœnæ correspondentem parti mutui non solutæ extendenda. Gl. in c. suam. de pœn. in 6. v. persolutis. Abb. ibid. n. 1. Mol. l. c. num. 9. Castrop. l. c. n. 10. Guttier. p. 3. de juram. c. 17. n. 6. quos citat & sequitur Wiestn. h. t. n. 23.

Quest. 347. Num usurarium sit adjectum mutuo pactum, ut res mutuata restituatur in eadem mensura & bonitate, etiam si pretium ejus creverit tempore restitutioni præfixo?

R Esp. Primò: Si tempore mutationis æquè dubium est, num res mutuanda tempore resti-

restitutionis plus valitura sit, an non, seu minus, licitè pacisci, & dein exigi potest, ut res in eadem quantitate, eisdemque valoris, cujus erat tempore mutationis, restituatur; quia tunc æqualis conditio utriusque contrahentis mutantis & mutuatarii quò ad periculum, & quò ad lucrum; unde si mutans lucretur acuto valore seu pretio, id non provenit ex pacto exigendi in eo casu supra sortem vi mutui, sed per accidens, & casu fortuito, quia tempore solutionis auctus est valor rei mutuatæ; ita Mol. *er. 2. de Just. d. 311. n. 1.* Azor. *p. 3. l. 5. de usur. c. 7. q. 5.* Less. *L. 2. c. 20. d. 17. n. 154.* Lugo *Tom. 2. de Just. d. 25. f. 7. n. 112.* quos citat & sequitur Pirh. *b. t. n. 54.* cum communi.

2. Resp. Secundò: Si mutuans rem, v. g. vinum, servaturus erat in illud tempus, quo valor ejus excrevit, licitè, id mutuo dat, in eadem, qua datum est, mensura & bonitate restituendum cum incremento superaddendo forti, ratione lucri cessantis, quod habere potuisset, si vinum mutuo non dedisset, sed servasset usque ad tempus excrevissent pretii, modò tamen ex dicto incremento detrahantur sumptus, quos impendere mutuans debuisset in conservationem illius, usque ad tempus solutionis seu restitutionis vini mutuatii, Mol. *l. c. n. 3.* Lugo *l. c. n. 133.* Pirh. *cit. n. 52.* item cum communi.

3. Resp. Tertio: Dum prævidetur certò, vel saltem probabiliter vinum minus valiturum tempore solutionis potest mutuans licitè, & sine usura pacisci, ut plures urnæ vini reddantur, quæ suppleant defectum pretii tunc futuri, seu quæ adæquent pretium existens tempore dati mutuo, sive mutuans fuisset venditurus illud, aut consumpturus, sive servaturus in tempus minuendi pretii, v. g. pro duabus urnis datis mutuo reddantur quatuor urnæ æquantes, & non superantes pretium duarum illarum urnarum, quia sic æquabitur pretium dati & recepti mutui, ut etiam æquiparatur, si mutuans pro quatuor urnis reciperet tantum duas, quæ tamen tantundem & non plus valerent ob accrescens pretium tempore solutionis, quanti valebant quatuor urnæ, atque ita mutuans non formaliter, sed solum materialiter minus reciperet, quam dedit, ita Less. *l. c. n. 146.* Lugo *l. c. n. 114.* Pirh. *n. 55.* Non verò licitum est pacisci, ut in eadem mensura reddatur mutuatam, si prævideatur tempore solutionis plus valiturum, quam tempore mutationis, quia sic plus ex mutuo acciperetur, quam datum fuisset, Lugo *l. c. f. 7. n. 118.* Less. *num. 152.* Pirh. *n. 57.* nisi tamen reservari potuisset ad tempus, quo ejus valor crevisset secundum dicta.

4. Resp. Quarto: Illicitum quoque & usurarium erit pactum, quo mutuans obligat mutuatarium ad reddendum mutuum, non antè quam valor, seu pretium rei excreverit; cum hac ratione cogatur mutuatarius, ad solvendum lucrum ex mutuo, reddendo quidem rem mutuatam in eadem mensura, sed aucto illius pretio, Lugo *l. c. num. 116.* Pirh. *n. 56.* Item usurarium erit, mutuatæ frumentum minus valens, quia semicorruptum, mutuatario ex necessitate, aliave causa id acceptante sub pacto reddendi novum. Pirh. *l. c.* Secus est, si mutuo detur verus frumentum, si illud tempore mutationis tanti valeat, quanti novum tempore solutionis, etiamsi id cedat in commodum mutantis, utpote qui facilius conservare potest quam novum. Sylv. *v. usura. 1. q. 17.* Nav. *cit. c. 27. num. 224.* Mol. *cit. d. 311. n. ult.* Lugo *l. c. f. 7. num. 117.*

5. Resp. Quintò: Si in contractu mutui nihil

conventum seu expressum de reddenda re in eadem mensura, vel potius de valore rei, & tempore contractus non prævidebatur augendum vel minuendum pretium, præsumitur intentionem contrahentium fuisse, ut juxta naturam & conditionem mutui res mutuatæ reddatur in eadem specie, mensura & bonitate, sive pretium accreverit, sive decreverit. Lugo *l. c. n. 122.* si verò tempore mutationis prævidebatur pretium postea augendum, vel minuendum, videtur intentio contrahentium fuisse, ut non redderet in eadem mensura, sed in majore vel minore, in eodem tamen valore. Lugo *n. 123.* ubi tamen iterum distinguit, ita, ut, si prævisum fuerit, pretium seu valorem minuendum cum damno solius mutuantis, sufficiat mutuatarium reddere rem, v. g. frumentum in æquali mensura & bonitate, licet pretium decreverit, eò, quòd mutuans, si aliud non exprimat, censetur voluisse mutuatæ juxta naturam puri mutui, nimirum, ut in æquali valore reddatur, quòd licitè & absque injuria facere poterat, & decrementum illius valoris liberè mutuatario condonasse; si verò vice versà prævisum, quòd pretium tempore solutionis sit futurum majus, mutuatarius is non obligabitur regulariter ad reddendum in eadem mensura, sed in minore, quæ tamen adæquet valorem frumenti, qui erat tempore mutationis; quia mutuans, si prævidit augmentum pretii, non potuit exigere, ut in eadem mensura reddatur; cum talis injusta intentio in eo præsumi non debeat, quin et si mutuans illicitè voluisset reddi in eadem mensura, mutuatarius ad hoc non teneretur, sed potest petere, ut talis contractus injustus ad æqualitatem reducatur, rejecto onere illo, quòd justè ei imponi non potuit; ita fere Pirh. *b. t. n. 58.*

Quæst. 348. An propter carentiam pecuniæ mutuo data, vel ratione obligationis non repetendi eam certo tempore, liceat aliquid ultra sortem mutuo datam exigere?

1. Resp. Ad primum: Id esse usurarium, cum carentia rei mutuatæ sit quid intrinsicum ipsi mutuo, ratione autem mutui nihil exigi possit: unde inter alias Innoc. XI. meritò damnavit hanc propositionem, Anno 1679. *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.*

2. Resp. Ad secundum: Neque etiam licitum est, pro obligatione non repetendi mutuum per aliquod tempus, v. g. per annum; cum omne mutuum secum afferat hanc obligationem, ne aliàs esset merum precarium, adeòque dilatio repetitionis sit de ratione intrinseca lucri, unde sicut nihil exigi potest ultra sortem, ita nec ratione hujus obligationis. Lugo *Tom. 2. de J. & J. d. 25. f. 3.* Unde jam etiam, dum quis ab initio mutuat, v. g. ad mensem, & postea proroget tempus solutionis ad annum, adhuc præcisè ratione hujus prorogationis seu obligationis non repetendi ante annum; quæ videri poterat superaddi mutuo, nihil exigi potest ultra sortem; quia censetur talis prorogatio duplex mutuum, vel continuatio primi, atque ita sicut nihil exigi potest ultra sortem pro obligatione prima non repetendi, sic neque pro secunda; cum quælibet obligatio non repetendi tali mutuo sit intrinseca. Reiffenst. *b. t. n. 90.*

Quæst.

Quest. 349. An liceat aliquid accipere ex mutuo ultra sortem proveniens ex mera benevolentia, gratitudine ac liberalitate mutuatarii?

Resp. Affirmativè: quia talis vi mutui nihil exigit, sed præcisè recipit, quod mutuatarius ex libertate & gratitudine, seu obligatione antidotali præstat; est communis & certa. Illicitum tamen est, & usuram palliatam continet, si mutuatarius in contractu mutui quid exigit titulo gratitudinis, quia licet tali pactioni adjungatur titulus gratitudinis, non tamen excluditur obligatio justitiæ, & sic contrahitur usura, non secus, ac committitur Simonia, dum petens beneficium ecclesiasticum, non tantum dicit: *ero gratus*; quod licitum est, sed promitto me fore gratum, ac ita præter obligationem gratitudinis inducens sibi obligationem justitiæ, ad exercendam gratitudinem. Unde damnata ab Innoc. XI. est hæc propositio: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur*, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, sed solum, si exigitur tanquam ex justitia debitum. Ut etiam committi usuram, si detur mutuum sub hac conditione, ut mutuatarius apud se porius, quam apud alios pretio cateroquin justo emat sibi necessaria, quia per hoc imponitur mutuatario onus pretio æstimabile, dum ei auferitur potestas emendi merces, ubi vult, docent cum D. Thom. 2. 2. q. 78. a. 4. Mol. 1. c. d. 309. n. 6. Laym. L. 3. r. 4. c. 14. n. 3. Reiffenst. h. t. n. 93. contra Angel. v. *usura*. 1. §. 5.

Quest. 350. An usurarium sit absque ulla pactione aliquid ultra sortem intendere solummodo, & separare,

vel etiam rogare dandum aut præstandum à mutuatario titulo benevolentie & gratitudinis.

Resp. Affirmativè: si principaliter, vi tamen solius mutui aliquid pretio æstimabile intendatur, & speretur ab aliquo, aliàs non mutuaturo, si tale nihil speratur. Gl. in c. *consuluit. h. t. v. sperantes*, cum communi, tam Theologorum, quam Canonistarum, juxta expressum textum *cit. c.* dum *ibi* ad quæst. an ille in judicio animorum quasi usurarius debeat judicari, qui aliàs non mutuo traditurus, eo proposito pecuniam creditur, ut, licet omni conventionione cessante, plus tamen forte recipiat; Responder Papa, talem male agere, & ad ea, quæ taliter sunt recepta, restituenda in animorum judicio efficaciter esse judicandum, secus tamen est, seu non committitur usura, aliudve peccatum, si dando mutuum sine ulla pactione, secundariò tantum intendatur, & speretur aliquid, idemque dandum sit, etsi sciretur, id, quod speratur, non obrinendum; siquidem cum mutuatarius citra usuram dare aliquid possit, imò ex antidotali obligatione mutuatario obligatus sit, poterit hic etiam saltem secundariò aliquid dandum sperare, & intendere; ita cum Gl. *cit. Barbof. in idem. c. consuluit. n. 6. Nav. man. c. 17. n. 209. Reiffenst. n. 95. & alii. Arg. c. quid proderit. dist. 61. & c. officia. d. 59.* Idem est propter eandem rationem, si mutuatarius sine ulla pactione & obligatione simpliciter roget mutuatarium, ut intuitu mutui sibi dati hoc vel illud obsequium sibi præster, hoc aut illud gratuito sibi donet, modò minus principaliter & secundariò, ut dictum, intendatur & speretur aliquid. Less. L. 2. c. 20. du. 8. Castrop. d. 4. de *just. commutat. p. 11. n. 2.* quamvis fateantur AA. citati, talem roagationem periculofam esse.

CAPUT II.

De usura commissa extra contractum mutui in aliis contractibus.

Quest. 351. An & qualiter ob dilatam solutionem pretii sine usura aut injustitia res vendi possit, pluris supra justum aliàs pretium, & minoris ob præstitam in continentem solutionem?

Resp. Ad primum negativè: Ut AA. communiter in c. *consuluit. & c. in civitate. h. t.* ed, quòd sola mora solutionis, nisi damnari inde emergat, aut lucrum cesset, aut dubium sit, num res tempore solutionis sit pluris valitura, non est pretio æstimabile, adeoque, si ob eam solam quid detur aut exigatur supra pretium justum, contractus est injustus & usurarius in foro conscientiarum, non quidem propriè, quia usura propriè & regularitè non committitur, nisi in mutuo propriè tali, sed virtualitè, seu implicite, & interpretativè, quatenus, dum ob solutionem dilatam in effectu, & re ipsa idem est, ac si pretium ab emptore esset solutum, & dein ei mutuatum cum lucro illius quantitatis, in qua pretium conventum valorem verum, seu justum excedebat; in foro tamen etiam externo & contentiosò talis usurarius minus propriè talis conveniri & condemnari nequit tanquam usurarius; ita ferè Pirh. h. t. n. 59. & Reiffenst. n. 97.

R. P. Lewr. *Jur. Can. Lib. V.*

2. Resp. Ad secundum: Pari ratione injustitiam & usuram, etsi minus propriè talem, committit, qui rem minoris emit, quam tunc valeat, ed, quòd præsentè & numeratà pecunià emat, idque ob eandem rationem allatam pro *respons. ad quæst. præced.* cum & is, qui rem valentem 12. v. g. aureis emit, 10. aureis ob anticipatam seu præsentem solutionem, in effectu videtur quasi mutuare pretium, quod numerat venditori, ut id, quod justo pretio deest, lucretur supra pretium, seu valorem justum rei emptæ, quod dicto modo usurarium est, & sic mutuum impropiè tale palliatur venditione. Pirh. n. 64. citans Abb. in c. *ult. h. t. num. 6.* nisi, ut idem citato Canis. *tr. de usur. c. 3. n. 4. in fine.* item Wiestn. n. 51. dubium sit, an res, quæ præsentè pecunià emitur, minore pretio, quia venditor differt traditionem illius, plus vel minus valitura sit tempore traditionis, juxta dicta de venditione majori pretio. Circa quæ notandum, quòd utrumque tam quando ratione dilationis exigitur majus pretium justò, quam dum ratione præsentis solutionis minoris emitur, etsi in foro conscientiarum locum habeat, & damnatur tanquam usura, in foro tamen externo rarò observetur, & vix ut tale damnari queat, ed, quòd in his contractibus deficiat forma mutui, & intentio usuraria sit occulta, nisi

Bb 2

de ea

de ea aliunde, quam ex pretii excessu vel defectu constiterit, v. g. per scripturam vel confessionem ipsius venditoris vel emptoris. Fagn. in *cu. c. in civitate. n. 7.* & DD, alii.

Quaest. 352. Emere Chirographum, seu debitum alienum infra valorem, quem debitum secundum se habet, an & quando sit usurarium?

REsp. Debiti etsi liquidi & minimè litigiosi, cuius tamen solutio est ambigua ob debitoris inopiam, vel ob sumptus, aut ob labores & pericula pro ea obtinenda ab emptore, non est usuraria, aut aliter iniqua emptio, unì etiam, quando ex emptione, & praesenti numeratione pecuniae emergit damnum, vel cesset lucrum, neque usuraria, neque injusta est, est tamen usuraria, (intellige minùs propriè talis juxta dicta, quia non superadditur mutuo) vel saltem injusta, si absentibus dictis titulis fiat dando, v. g. pro debito 100. florenorum 90. sic etiam usurarium est, si debitor v. g. est Princeps, à quo debitum sine magnis laboribus & sumptibus obtinere nequit creditor, emptor autem debiti, quia est praefectus aërii illius, cujus officium sit debitoribus Principis ex ejus aërio solvere, facilè & sine sumptibus illud potest obtinere. Salas de *usuris. du. 27. n. 8.* Less. *L. 2. c. 21. n. 78.* quitamen *n. 76.* cum Mol. *d. 361. n. 10.* contrarium esse dicit, si emptor non est talis officialis, sed alius, qui tamen ob singularem industriam, merita & gratiam apud Principem debitum facilè obtinere potest; quia istiusmodi debitum spectatà communi aestimatione, seculàque gratià & favore Principis, industriàque emptoris, minùs valet.

Quaest. 353. Quid & quotuplex sit cambium, & num contineat usuram aut injustitiam?

1. **R**Esp. Ad primum: Est negotiatio, quã pecunia commutatur cum moderato lucro, quod sit dupliciter, nimirum dum mercatori seu campiori pecunia unius formæ & materiæ, v. g. minutæ monetæ argenteæ pro aureis nummis numeratur, diciturque cambium reale, vel etiam minutum; quia frequentius minoris formæ nummi pro majoribus permutantur. Item manuale, quia in eo numeratio pecuniae à manu ad manum, & ferè eodem tempore ac loco fieri consuevit, vel dum campiori numeratur pecunia in uno loco, v. g. Coloniae, ut in alio, v. g. Viennæ reddatur ejus negotiorum gestori, uti ulu receptum propter itinerantes, ne hi magno incommodo & periculo pecunias secum deferre cogantur, ut cum Covar. de *collat. vel nummis. c. 7. n. 4.* & Mol. de *just. rr. 2. d. 398. à n. 4. h. t. n. 58.*

2. **R**esp. Ad secundum: Neutra harum negotiationum cambialium ontinet usuram, aliãve injustitiam, cum ordinariè non desint justì tituli ex permutatione tali ultra pecuniam permutatam aliquid exigendi, qualis respectu campiorum publicã autoritate constitutorum est ipsum officium campioris, & obligatio comparandi, & paratam semper, aut saepe habendi diversissimæ fortis pecuniam, respectu verò aliorum talem negotiationem exercentium privato & proprio nomine, est lucrum cessans, vel damnum emergens, & aurea vel argentea moneta expensa. Item commoditas negotiationis & deportationis, quam una pecunia prae alia habet. Item, quòd pecunia hujus monetæ alibi pluris va-

leat, & quavis merces ea facilè comparentur. Item impensæ & pericula subeunda ex pecuniae ab uno in alium locum trajectione. Item labor in pecunia numeranda, scribendis litteris, & rationibus conficiendis. Item sumptus facendi in famulis hujus negotiationis peritos. Ac denique aestimatio pecuniae prae alia ob ejus raritatem, antiquitatem, & materia puritatem; ita Wiestn. *l. c. ex Nav. in man. c. 17. à n. 282.* Mol. *d. 399. n. 1.* Lessio *l. c. c. 23. a. n. 7.* Laym. *l. c. c. 19. n. 3. § 6.*

Quaest. 354. Olla fortunæ, ut in Germania vocatur, quid sit, & num usurarium quid alteriusve injustitiæ contineat?

1. **R**Esp. Ad primum: Usus hujus ollæ est, ut quot quis domino illius, seu exponenti illam numerat v. g. denarios, tot ex ea schedas tollere possit, & quod in eis scriptum, sibi habere forte omnino incertiã, cum, quando, qui schedam unicam pro unico denario extrahit, scyphum argenteum, aliãve mercem pretiosam in ea descriptam recipiat, & è contra pro centum denariis schedas extrahat, in quarum nulla quid descriptum inveniat, adeoque nihil præter risum & ludibrium referat.

2. **R**esp. Ad secundum: Talis quasi ludus, ceteri si propter intentionem lucri ultra sortem capiendi usurarius, & propter inaequalitatem inter pecuniam collatam, & rem fortè extractam illicitus & injustus videri possit, talis tamen non est, sed potius emptio, quã non ipse scyphus, aliãve res extracta, sed ejus consequendæ spes cum pari, aut etiam certiore jacturæ periculo conjuncta, ideoque non nisi denario aestimata emittitur, & consequenter non plus iniquitatis, quàm alterius lucrosæ spei, v. g. jactus reus, seu capturæ piscium emptio pro exiguo in le continet, & quia huic pretio quandoque major, quandoque minor captura responderet, tam ipsum, quam eo mediante facta emptio justa censetur. Canis. *rr. de usuris. c. 4. num. 8. § 9.* Pirh. *h. t. n. 50.* Wiestn. *n. 59.*

Quaest. 355. Contractus antichristicos, num usurarius & illicitus?

REsp. Videndum me de hoc *L. 3. q. 456.*

Quaest. 356. Num & quando usurarium sit, si creditor fructus ex re oppignorata pro mutuo recipiat?

REsp. Usurarium esse, si creditor fructus hos perceptos & consumptos non computet in partem fortis sibi debitæ, ad eandem extenuandam, vel extinguendam detractis factis à creditore in eos expensis, & extantes adhuc restituat unã cum pignore soluto debito vel mutuo, ut constat ex *c. perveni. h. t.* ubi id Papa decernit de creditore Clerico, & *c. quoniam. h. t.* ubi idem statuit de creditore Laico, compellendo aliàs eodem per censuras ecclesiasticas ad dictam deputationem vel restitutionem, estque ratio commissæ aliàs in hoc usura, quòd, sicut omne incommodum fortuitò accidens in re oppignorata ad debitorem, tanquam ejus dominum, & non ad creditorem, sic etiam omne commodum ex ea proveniens ad eundem pertinet, *L. si inter. §. quicquid. ff. de pignoriibus.* adeoque fructus hi ei dari debent, vel in sortem computari, nisi sit alius titulus accipiendi ultra sortem, v. g. lucri cessantis, aut damni emergentis ex credito vel mutuo: item, quòd usura sit, quidquid ultra sortem

sortem lucratur creditor seu mutuator, fructus autem pignoris sint supra sortem crediti, vel mutuari, nisi in diminutionem illius computentur. *c. 1. & 2. h. t.* Sic itaque creditor, dum ei oppignorata est res immobilis, v. g. prædium, potest ea uti, v. g. elocare, illud locagium tamen inde præceptum, tanquam fructum illius reservando debitori, aut in sortem debiti computando. Item fructus rei immobilis oppignoratae sibi potest percipere, percipisque etiam ex re aliena (qualis est pignus respectu creditoris consumere vel distrahere, ita tamen, ut in sortem debiti principalis sint computandi, & si illius quantitatem adæquent, illud omnino extinguant. Compensantur autem hi fructus consumpti vel venditi cum sorte non per se, sed ratione æstimationis sui, existantes verò non computantur in sortem, sed jure pignoris manent apud creditorem non nisi soluto debito una cum pignore restituendi debitori, ut Abb. in *c. 1. h. t. n. 3.* & ibidem ejus glossator Alex. de Nevo. *Lit. D. Canis. l. c. n. 6.* Pirh. *h. t. num. 86. vers. notand. tertio.* Porò nomine expensarum factarum in questionem, collectionem, conservationem fructuum, quibus detractis, horum restititio, aut in sortem computatio fieri debent, ne creditor aliàs locupletior fiat cum pignora debitoris, contra *L. nam hoc. ff. de conduct. indeb.* & naturalem æquitatem non tantum veniunt expensæ necessariae, quibus non factis res erat peritura, vel deterior futura, sed etiam utiles, quibus res melior efficitur, non tamen voluptuariæ & superflua, potestque creditor retinere tam diu pignus, donec expensas detrahat, aut ea illi soluta, quia non nisi, quod iis detractis superest, sit fructus. *L. si à domino. §. fin. ff. de hered. per. Gl. in c. 1. h. t. v. deductis expensis.* Tholos. *L. 2. de usur. c. 9. à n. 9.* Pirh. *h. t. n. 88. vers. notand. quinto.* præterque has est etiam computandus labor ipsius creditoris impensus in dictos fructus. Denique notandum hic, nomine fructuum computandorum in sortem non tantum venire fructus perceptos ex pignore, sed & eos, qui ex illo percipi potuerunt, & percepti non sunt, de his enim etiam tenetur debitori creditor tanquam de perceptis. *L. 2. C. de pact. pign. c. gravis. de rest. spol. Abb. in c. 1. h. t. n. 5. Alex. l. c. Lit. G. Pirh. n. 88.* Quod tamen distinguendum, ait Alex. ut procedat, quando creditor iatisfactum per solutionem debiti, vel illius adæquationem per fructus ex pignore perceptos, non verò procedat, quando creditor non est satisfactum, ita, ut tunc debitori tantum teneatur de fructibus perceptis, non de percipiendis, nisi tamen hi per dolum, vel latam culpam non fuerint percepti, modò oppignoratio facta fuerit gratià debitoris principalis tantum, secus, si facta gratià debitoris & creditoris. Pirh. *cit. n. 88.* vide me de his. *L. 3. q. 171.*

Quæst. 357. In quibus casibus non teneatur creditor fructus perceptos ex pignore computare in sortem ad vitandam usuram, aut aliam injustitiam?

R Esp. In sequentibus primò: Si v. g. Laicus aliquis injustè detinens prædium, quod spectabat ad beneficium Clerici, dein illud in pignus pro mutuo sibi dato à Clerico eidem obliget, potest citra usuram seu injustitiam percipere ex illo fructus, eoque retinere, absque eo, quod teneatur illos computare in sortem, seu summam capitalem à se mutuo datam, vel credito venditam isti creditori Laico, quia recipit, quod suum est, & per viam

oculæ compensationis redimit, quod legitime ad se spectabat, & quod fortè alià viâ recuperare non poterat, nempe prædium suum beneficiale; sumitur ex *c. 1. h. t.* ubi dicitur: *nisi fontè* (subintellige pignus) *beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu Laici videatur.* Gl. *ibid. v. beneficium.* idem dicens de Laico habente in pignus rem suam ab iniquo possessore detentam. Clericus tamen habens in pignus mutui vel debiti rem spectantem ad Ecclesiam sibi non assignatam in beneficium, perceptos ex ea fructus non computando in sortem, committeret usuram, vel aliam iniquitatem.

2. Secundo: Si creditori in pignus detur res, in qua is habet dominium directum, & debitor utile, v. g. à Vasallo feudum, fructus ex hoc pignore perceptos creditor non potest computare in sortem. *c. 1. de feudis. c. conquestus. h. t.* Idem communiter extendunt DD. ad rem emphyteuticam datam in pignus ab emphyteuta domino proprietatis, qui perceptos ex ea fructus non tenetur in diminutionem sortis computare, fundaturque licita hæc perceptio & retentio fructuum ex pignore tali, absque eo, quod in sortem computari debeant, in ipsa natura horum contractuum, feudalis & emphyteutici in primariorum institutione, ut in certis casibus jure expressis dominium utile redeat ad dominum directum, inter quos est ille casus, ut, si res feudalis vel emphyteutica à vasallo vel emphyteuta detur domino directo in pignus debiti, dominium utile consolidetur, seu jungatur cum dominio directo pro eo tempore, quo pignus soluto debito non redimitur, ac proinde interea potest dominus directus fructus ex re feudali sibi in pignus data non diminutâ quantitate debiti, seu sortis percipere, ne res etiam quod ad dominium utile existens, apud dominum directum alteri fructificet quasi aliena; ita Pirh. *h. t. num. 90.* citatis Molin. *rr. 2. de just. d. 323. §. ult. Less. cit. c. 20. du. 16. n. 139.* de Lugo *cit. d. 25. §. 8. n. 146.* Porò, ut dominus directus percipere possit dictos fructus ex feudo vel emphyteusi sibi pignori datis, requiritur primò: ut interea non exigat à vasallo vel emphyteuta debitum aliàs obsequium, seu servitium & pensionem debitam, *c. 2. de feudis.* & si ea recipiat sine protestatione de non amittendo jure, ad fructus, tenetur eos computare in sortem; quia censetur huic juri tacite renunciare. Abb. in *cit. c. 1. de feudis in fine.* sed & si vasallus velit debitum obsequium præstare, potest tamen dominus directus illud non admittere, sed recipere fructus ex re feudali pignori data, etiam si excedant debitum obsequium, & pensionem non computando illos sortem, Arg. *cit. c. 1. de feudis.* modò interim vasallus remaneat liber à solito servitio præstando. Gl. *fin. ibid.* Pirh. *n. 91.* Secundo requiritur, ut non percipiat dominus directus ex re feudali, seu emphyteutica oppignorata sibi fructus provenientes ex melioramentis factis per industriam vasalli vel emphyteutæ in feudo, sed eos tenetur computare in sortem, vel reddere vasallo, cum non censentur, quod ad illam partem esse ex re feudali. Sylv. *v. feudum. n. 30.* Mol. *cit. n. 323.* Less. *l. c. n. 140.* Lugo *l. c. num. 149.* Pirh. *h. t. n. 92.* Tertio requiritur, ut feudum & emphyteusis data in pignus non sint empta à vasallo pretio, aut data in compensationem præcedentium meritorum, sed gratis concessa, aliàs fructus illius in sortem computandi. Sylv. Mol. Less. *ll. cit.* Lugo *n. 150.* Pirh. *num. 93.* De cætero, quod dominus directus eo tempore, quo feudum titulo pignoris possidet, habeat dominium directum & utile in eo,

cisi alias nequeat habere rem propriam quod ad dominium directum & utile, hæc est ratio, quod in hoc casu dominium utile saltem habitualiter maneat penes vasallum, quatenus is soluto debito possit hoc pignus redimere, & fructus ex eo recipere, sicut antea. Atque ita feudum habet rationem pignoris, quatenus dominus illud possidet cum obligatione illud reddendi vasallo, quamprimum is soluto debito illud redimit. Neque his obstat, quod dominium utile aliàs spectet ad vasallum, adeoque & fructus ad eum spectare debeant; nam ex speciali dispositione juris, & conformiter institutioni primæ contractus feudalis, dominium utile feudi non aliter conceditur vasallo, nisi cum hac limitatione, ut, casu quo in pignus datur domino directo, fructus feudi non ad dominum utilem, seu vasallum, sed ad dominum directum pertineant, quamdiu feudum pignori obligatum manet. Lugo l. c. num. 148. Pirh. l. c. verùm de his vide plura apud me. L. 3. q. 172.

3. Tertio: Fructus pignoris computandi non sunt in sortem, dum maritus pro dote uxoris sibi promissa loco pignoris accipit prædium, remve aliam, ut ex ea fructus percipiat, donec dotem promissam accipiat. Siquidem interim maritus fructus suos facit sine imminutione dotis, & absque eo, quod cogatur eos in sortem computare. Pirh. b. r. n. 94. juxta c. *salubriter*. de quo vide me ulterius cit. q. 172. n. 2.

Quæst. 358. Montes pietatis, quid sint, quæ eorum leges, & num immunes ab omni usura?

1. Resp. Ad primum & secundum: Montes hi sunt æraria, & granaria publica à Principe aliquo vel domino loci aut communitate ex liberalitate, & piorum privatorum largitionibus & elemosynis constituta pro certo loco in hunc finem, ut semper in promptu sit pecunia, quæ egentibus, (ne hi aliàs magnas usuras cogantur solvere usurariis, præsertim Judæis) non autem divitibus, ac præcipuè ejusdem loci, non exteris, ad certum tempus, v. g. ad annum, vel ad summum ad duos annos mutuo datur sub certi & sufficientis pignoris cautione à mutuario præstanda, eà lege, ut, nisi præfixo tempore mutuum reddant, pignus datum vendatur, & mons pietatis ex pretio suam sortem, seu mutuo datum recipiat, residuum verò pretii, si quod esset, mutuario seu domino pignoris restituitur. Ad hæc annuatim, aut etiam singulis mensibus exiguum quid solvatur monti à mutuario, non quidem pro lucro seu incremento ipsius montis, sed pro sumptibus ad conservationem montis, puta pro alimentis ministrorum, qui pignora & montem custodiant, administrant, conficiendo & reddendo rationes pro conductione domus, cæterisque expensis necessariis, quæ, si ex ipsa montis substantia, seu pecunia defumi deberent, facillè is consumeretur; ita fere Azor. p. 3. l. 5. c. 8. in pr. Mol. l. 2. de just. d. 125. n. 1. Less. l. 2. c. 20. du. 23. n. 190. Pirh. b. r. n. 99. Reiffenst. à n. 118.

2. Resp. Ad tertium: Montes hi cum dictis legibus & conditionibus liciti sunt, nihilque usurarii continent AA. citati, & alii communiter contra Cajetan, in commentar. de monte pietar. c. 1. Solum l. 6. de just. q. 1. c. 6. & alios quosdam, qui postquam refrigerante caritate, ut inquit Reiffenst. quâ aliàs isti montes administrabantur gratis à piis hominibus, cæpit modicum quid exigere pro dictorum ministrorum laboribus & sustentatione, scriptis vel

verbis contradixerunt his montibus, tanquam usurariis. Unde necesse fuit, hanc controversiam ad summos Pontifices devolvi, per quos omnes, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sess. 10. per Leonem X. solenniter fuerunt approbati, tanquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex Bulla ejusdem Pontificis, quæ incipit: *Cum inter nonnullos*, habeturque inter acta illius Concilii, & Tom. 1. Bullar. *Cherub.* ubi etiam §. 5. sub excommunicatione lata sententiæ prohibetur pro contrario disputare aut prædicare. In Concilio quoque Trid. Sess. 22. c. 8. de reform. inter alia pia opera numerantur hi montes pietatis seu charitatis. Probatur insuper hæc responsio, dum nihil à mutuariis exigitur, aut datur ultra sortem ratione mutationis, sed ratione expensarum necessariarum faciendarum ad conservationem & administrationem montis, quæ cum fiant in gratiam & commodum egentium, mutuatorumque majus malum incurere cogantur, licitum & pium est, pro iis aliquid exigere & accipere.

Quæst. 359. An & quis census realis sit licitus aut usurarius?

1. Resp. Primum in genere: Census (qui proprie loquendo, & prout hic sumitur, non est ipsa pensio, sed jus eam exigendi & percipiendi) realis (hoc est, in re certa, & frugifera alterius, puta, agro, vineâ, domo constitutus, quique rem ipsam comitatur, ad quemcunque possessorem ea perveniat, veluti servitus, seu obligatio ratione pensionis solvendæ; ut Azor. p. 3. l. 10. c. 33. in divis. 1. Laym. l. 3. r. 4. c. 12. n. 1. & 2. Pirh. b. r. n. 66. per emptionem & venditionem (multoque magis per donationem, legatum) constitutus, ipsaque ejus constitutio, seu emptio & venditio illius nihil usurarii, seu illiciti continent, modò pretium sit justum, scilicet à lege vel consuetudine taxatum, Azor. l. c. n. 4. Laym. n. 3. Pirh. num. 67. cum communi TT. & JC. juxta quod declararunt Martin. V. & Calix. III. in Extravag. *Regimini. de empti. & vendit. inter commum.* Pius V. in *Constit. Sua. cum onus Apostolica.* Et quidem non committitur in tali contractu usura, ut patet, quia non est contractus mutui, sed verus contractus venditionis & emptionis, celebratus inter venditorem, seu censuarium & emptorem dicti juris, seu censualistam. Sed neque committitur in eo alia iniquitas, dum census est fructuarius, seu consistens in jure percipiendi fructus ex agro, vinea &c. cum sicut justum & licitum est emere totum prædium, & jus percipiendi omnes fructus illius, vel etiam totum usum fructum illius, remanente dominio directo penes venditorem, ita quoque licitè emi potest pars usus fructus, seu jus percipiendi partem fructuum. Arg. l. *necessaria. §. fin. ff. de pericul. rei. vend.* Abb. in c. *in civitate. b. r. n. 7.* Molin. tr. 2. de just. d. 385. à n. 8. Azor. l. c. q. 3. Laym. l. c. n. 3. Pirh. n. 68. Idem est, dum census est pecuniarius, seu jus percipiendi annuatim certam summam pecuniæ ex agro vel domo aliena; tum quia de hoc potissimum censu loquuntur citat. paulò ante Extravagantes; tum quia, quando reditus annuus pecuniarius in valore æquivaleret censui fructuario, sicut hic, ita & ille æquali pretio emi possunt, unde etiam, sicut ab initio constitui potest pensio in pecunia, ita & constituta in fructibus commutari potest in pensionem pecuniariam, ut Lugo cit. d. 27. f. 7. num. 111. in fine.

2. Resp. Secundò in specie: Emi & vendi, seu consti-

constitui licitè possunt redditus, seu census tam antiqui, seu jam constituti, quam primò & de novo per ipsam hanc venditionem constituti; cum inter eos Pontifices non faciant distinctionem; neque de novo constituta propterea sint valoris minoris.

3. Secundò: Pensiones seu census reales consignativi, (quales sunt census ex re aliena pretio empti perpetui, qui non finiuntur obitu emptoris, vel venditoris, aut alterius cuiusdam, sed transeunt ad hæredes, ita, ut obligatio venditoris solvendi pensionem transeat ad hæredes venditoris, & jus exigendi pensionem ad hæredes emptoris) iustè & licitè jure naturæ venduntur & emuntur. Less. *l. c. c. 22. n. 34.* Laym. *cit. c. 18. n. 3.* Pirh. *cit. n. 69.* Idque, sive census sit fructuarius, sive pecuniarius, ut idem. Idem est de pensione, seu censu irredimibili, id est, cui nullum pactum redimendi fuit adjunctum, adeoque neque ex parte venditoris reddendo emptori pretium, neque ex parte emptoris reddendo seu resignando censum recepto pretio, redimi seu extinguì potest; Ratio utriusque est eadem, nimirum, quòd sicut emptio perpetua & irredimibilis quò ad dominium ejus directum & utile est licita, ita etiam emptio usufructus illius totus & consequenter pars usufructus (qualis est census, seu jus percipiendi partem fructuum) non minùs licitè emi, quam per donationem vel legatum acquiri potest, cum, quod juris est de toto quò ad totum, idem juris sit de parte quò ad partem. *L. quæ de toto, ff. de rei vindicat.* onus autem etiam illud perpetuitatis & irredimibilitatis census impositum venditori cum acuto pretio compensari possit, hoc facto, in hac emptione evitatur omnis injustitia; quamvis etiam non acuto pretio possit fieri emptio talis census, ratione lucris cessantis, aut damni emergentis. Lugo. Pirh. *ll. cit.* De cætero his non obstante, quòd omnes pensiones speratæ, & progressu temporis solvendæ plurimum excedant pretium pro censu datum, dum v. g. census 50 florenorum emitur 1000 florenis (spatio 40 annorum perceptus ascendit ad 2000. & sic in duplo superat quantitatem pretii. Nam non emuntur pensiones annuæ ex te frugifera, sed jus percipiendi pensiones futuras, quatenus sunt in spe, & non in re, quòd jus communi hominum iudicio minoris æstimatur, quam si omnes præsentés essent, & simul solverentur, dum multa contingere possunt, ut fructus vel non nascantur, vel non solvantur, pensiones etiam pecuniariæ variis periculis & laboribus acquirendi, successu temporis exponi soleant. Et certè, si obstaret, illicitum quoque foret emere agrum vel domum certo pretio, cum fructus ex eo percipiendi, inter paucos annos pretium agri vel domus sint superaturi.

4. Tertiò: Emptio & venditio quoque realis temporalis census est iusta & licita, sive ad certum tempus, v. g. 10 vel 20 annos, sive ad incertum, v. g. ad vitam ementis constituta, ratio eadem est, quæ præcedentis; non obstante iterum, quòd pretium esse possit majus & minus, juxta dicta paulò antè, Covar. *L. 3. resol. c. 7. n. 3.* Less. *l. c. du. 6. n. 40. & 41.* Idem est de emptione & venditione census redimibilis ex parte venditoris, cum aliæ omnes venditiones cum pacto redimendi factæ, ad arbitrium illius sunt licitæ. *L. 2. c. de pactis inter empt. & vendit.* sicutque hujusmodi census approbati à SS. Pontificibus, quippe in quos nulla suspicio aut præsumptio usuræ cadit; quin idem probabiliter dicendum de censu utriusque ex pacto redimibili, tenent Less. *du. 10. n. 56.* Laym. *l. c.*

Pirh. *n. 71.* Gabr. *in 4. diff. 15. q. 12. a. 2. cont. cil. 4.* Reiffenst. *n. 140.* non secus ac in aliis emptionibus agrorum & domorum, quibus emitur totum dominium, cujus veluti pars est jus percipiendi partem, licitè apponi ab utroque potest pactum redimendi censum, ut habet communis. Et, si venditor potest tale onus revendendi sibi pro arbitrio suo imponere emptori, quia potest ei tale onus compensare censum vendendo minoris, cur etiam emptor non potest imponere venditori onus seu obligationem, ad reddendum sibi pretium datum, & sic juri suo percipiendi fructus renunciare? cum & is possit illi compensare hanc obligationem, carius emendo censum; ita Less. *l. c. n. 58.* non tamen ex eo, quòd venditor obliget emptori pretium pro arbitrio ejus reddere, sequitur, quòd contractus ille non sit vera venditio, sed potius mutuum, ne aliàs omnis emptio cum pacto retrovendendi emptori sit mutuum, præterquam, quòd in contractu census redimibilis ex parte emptoris, hic non det immediatè pecuniam pro pecunia ejusdem quantitatis & valoris reddenda in redemptione, ut sit in mutuo, sed pro jure exigendi pensionem fructuariam, vel pecuniariam. Ac denique in omni casu mutuum à mutuario repeti potest, in censu autem redimibili utriusque seculo speciali pacto repeti nequit pretium, seu fors repeti non potest, casu quo res, super qua census fundatus, perierit. Laym. *l. c. n. 5.* Porro dicta hæc de censu redimibili intelligenda sunt tam de censu temporali redimibili absolutè, quam restrictè, ita, ut v. g. intra certos annos, v. g. 10 redimi possit, non autem postea, & e contra, ut intra idem tempus redimi nequeat, possit autem postea, utrumque enim ex pacto constitui potest. Observandum autem, quòd dictum de jure naturæ, licitam esse venditionem & emptio-nem census redimibilis ex parte etiam emptoris, nam jure humano, civili & ecclesiastico uterque ille census, nimirum tam ex parte utraque redimibilis, quam perpetuus, & ex utraque parte irredimibilis expressè prohibitus, & prior quidem à Pio V. in *cit. Const. cum onus. §. 12.* ubi expressè prohibetur, quòd emptor pro libitu suo repetere possit pretium, & à Carolo V. in Comitibus August. Anno 1548. *tit. de usur. contract.* Arg. *Extrav. supra cit.* quatenus redemptionem census soli venditori permittunt, idque propter periculum usurariæ intentionis, quæ in hujusmodi censu tacitè præsumitur in foro externo; ut Laym. *l. c. n. 6.* Posterior etiam per *cit. duas Extravagantes & Const. Pii V. cum unus. & Const. ejusd. eisd. Apostolica Sedes.* quas recitat Reiffenst. *h. t. n. 153.* Possit nihilominus, non obstante hoc jure humano licitè & validè utrumque censum, tam irredimibilem seu perpetuum, quam redimibilem ex utraque parte vendi & emi in locis, ubi præfatæ Constitutiones humanæ, tam juris civilis, quam ecclesiastici, non sunt usu receptæ, vel per consuetudinem legitime quò ad hoc præscriptam abrogatæ, uti res se habere videtur in Germania, ubi testibus Laym. *L. 3. tr. 4. c. 18. n. 6.* Pirh. *h. t. n. 72.* Engels *h. t. §. 2. n. 22.* consuetudine inductum, ut census ex utraque parte redimibiles emantur, dando pretium 100 florenorum pro jure singulis annis percipiendi 5. asserit Reiffenst. *h. t. n. 143.*

Quest. 360. An & qualiter licitus sit census personalis?

R Esp. Census merè personalis (qualis est, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam

annuam pensionem ex sua industria, arte, officio præstandam absque ordine ad rem aliquam, ex qua solvatur, licet quandoque securitatis gratiâ fundus aliquis hypothecæ supponatur, ex quo pensio percipiatur casu, quo ea à persona obligata obtineri nequit) hic, inquam, census non solum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, sed & secundum se est justus & licitus ex natura rei citra prohibitionem legis humanæ, prout probabilius tradunt Abb. *inc. in civitate. h. t. n. 6. Felin. L. 1. de censib. c. 8. à n. 4. Covar. L. 3. resol. c. 7. n. 5. & 6. Azor. p. 3. L. 10. c. 5. q. 5. Less. cit. c. 22. du. 4. n. 18. Laym. l. c. c. 18. n. 7. Gail. *pract. L. 2. obs. 7. n. 13. Pirh. h. t. n. 74. Wiestn. n. 72.* & alij contra Nav. *comment. de usur. n. 8. Gutt. L. 2. pract. q. 177. n. 7. Fachin. L. 2. controvers. c. 44.* censentes, esse usurarium & injustum; estque ratio, quod sicut in censu reali potest dominus jus, quod habet ad fructus prædij sui justè vendere, tenerique postmodum bonâ fide prædium colere, ne reddatur infrugiferum, ita in censu personali potest vendere jus, quod habet ad lucra & fructus pecuniæ suæ ex laboribus & operis suis provenientes, non secus, ac locare potest pretio suo, aut etiam gratis concedere ipsas operas suas obligando se, suosque hæredes ad eam industriam personalem adhibendam, quâ lucrari operis suis certam summam pecuniæ annuatim emptori census solvendam, quemadmodum etiam à lege imponi potest obligatio talis persolvendi decimas personales; juxta *can. decima. 16. q. 1. c. ad Apostolica. c. non est. c. pastoralis de decimis.* aut emi servitus aliqua personalis. Sed neque dici potest in tali emptione census personalis intervenire etiam virtuale mutuum, adeoque usuram palliatam, dum pecuniâ emitur pecunia, seu ex auro nascitur aurum, quod usurarium dicitur. *can. sicut. v. interdum. dist. 47.* cum emptor census personalis irredimibilis, vel redimibilis ex parte venditoris tantum datam sortem repetere nequeat, id autem possit mutuans. *Laym. l. c. n. 7. Pirh. cit. n. 74. in fine.* ad hæc non emitur pensio personalis pecuniaria, sed jus ad eam exigendam. Nihilominus licet emptio census personalis, ut dictum, ex natura rei, seu spectato præcisè jure naturali sit licita, jure tamen ecclesiastico illicitam esse, non tam per *cit. Constitutiones Martini V. & Calixti III. clausas in corpore juris communis, quam per Constit. Pii V. cum onus.* constabit ex dicendis *quæst. seq.**

Quæst. 361. Quænam requirantur, ut contractus censualis in genere sit licitus?

R Esp. Primò: Ut contractus censualis jure naturæ sit licitus, requiruntur quatuor conditiones sequentes: Prima, ut census constituatur in re frugifera, vel quæ pro frugifera habetur, ex qua pensio suo tempore debita, sive immediatè, sive mediatè (ut sit, quando ex agro solvenda) solvi possit, & ita quidem, ut ordinariè sufficientes detractis expensis & laboribus, in colligendis fructibus factis ad integrè solvendam pensionem fructus ferat, alioquin si annuatim pauciores fructus ferat, census impositus eatenus rei videtur, quatenus minus fert. *Azor. l. c. L. 10. de usur. c. 6. q. 1. Mol. l. c. d. 389. n. 12. Pirh. n. 78.* Et si sit census personalis, requiritur, ut persona tantum annuatim labore, industria, arte acquirat, quantus est census, vel habeat saltem bona aliqua, unde censum annuum, partemve illius solvat. *Medin. de usur. q. 11. Less. cit. c. 22. n. 21. Wiestn. n. 74. in fine.* talia autem sunt

non solum bona immobilia, ut agri, domus, (quin & census perpetuus & irredimibilis, utpote super quo alius census imponi potest) *Azor. l. c. c. 7. q. 1. Less. l. c. du. 12. n. 77. Pirh. h. t. n. 78. in fine.* sed etiam mobilia, vel se moventia, ut est pecunia, modò ea sit exposita negotiationi, grex ovium, aliæque, quibus utimur salvâ eorum substantiâ, quæque non statim primo usu consumuntur, & quorum pretia singulis ferè annis non mutantur, ita, ut in eis certa pensio constitui nequeat, ut contingit in frumentis, vino, oleo. *Azor. l. c. c. 5. q. 4.*

2. Secunda conditio est, ut ematur census justo pretio, quale censetur lege vel consuetudine, aut his deficientibus, virorum prudentum arbitrio taxatum est; ut in Imperio Romano, ex *Const. Caroli V. edita in Comitibus Augustanis Anno 1548.* pensione annuâ quinque florenorum emitur 100 florenis, *Tanner. Tom. 3. de just. d. 4. du. 4. n. 119. Pirh. n. 79.* dum alias in locis, in quibus pretium ita taxatum non est, pretium justum censeri potest, si pro centum solvantur 6, 7, 8, 9. aut etiam plura, cum rerum pretia pro varietate locorum, temporum, proque copia, vel inopia ementium, vel vendentium aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur. *Pirh. l. c. Wiestn. n. 75. citatis Nav. l. c. n. 104. Less. du. 14. n. 103.*

3. Tertia, ut, si res censualis in perpetuum reddita sit infructuosa, vel etiam tota perierit citra culpam censuarii, v. g. prædium à flumine occupatum, domus incendio consumpta, obligatio solvendi pensionem extingatur totaliter, vel pro parte, prout res censualis tota, vel ex parte perit, damnumque sit censualistæ, secluso speciali pacto assicuracionis, cum res quælibet per se loquendo percat domino suo, qualis est censualistæ respectu pensionis, seu juris ad pensionem percipiendam ex re censuali. *Mol. tr. 2. d. 391. n. 3. Less. l. c. num. 88. Tanner. l. c. n. 121. Pirh. n. 80.* Eodem modo extinguitur census personalis, si persona ad lucrum percipiendum reddatur inhabilis, vel amittat bona, ut ad censum solvendum sit impotens, *Wiestn. n. 76.* si tamen res censualis ad tempus, seu uno alterove anno fructus nullos ferat, tota pensio annua à censuario, seu domino fundi solvi debet, modò reliquis annis tantum ferat, quantum ad pensionem solvendam sufficit, vel etiam amplius, ita, ut damnum sterilitatis alio anno compensetur; cum ex recepta consuetudine census constitutus ex agris quotannis integer solvatur, etsi agri secundo aut tertio anno quiescant, nullum fructum ferant, quia non coluntur. *Mol. Tanner. Less. Pirh. l. c. cit.* si autem culpâ censuarii perit, vel omnino reddita infructuosa, tenetur is reddere pretium census, vel illum super alia re immobili constituere. *Less. l. c. n. 91. Pirh. l. c.*

4. Quarta, ut res censualis, incio vel invito censualistæ, non alienetur in alium, à quo solutio census vel simpliciter, vel sine magna difficultate solvi nequit; cum jus censualistæ non debeat fieri deterius. *Sotus L. 6. q. 5. a. 3. Pirh. n. 81. Wiestn. n. 77.* Addunt aliqui quintam conditionem, ut nimirum non exigatur, seu in pactum deducatur solutio anticipata, uti contingeret, dum venditor sive censuarius cogretur, pensionem annuam vel semestrem pro primo anno vel semestri statim post pretium numeratum solvere, & emptor seu censualistæ de numerato pretio detrachere possit censum primi anni, quia hac ratione vendens non reciperet totum, quod debitum est ei pro annuæ vel semestralis pensionis solvendæ obligatione. *Less. l. c. n. 81*

Castrop

Castrop. *tr. 32. d. 6. p. 16. n. 9.* Haunold. *tr. 10. n. 330.* Wiestn. *n. 78.* qui tamen monent, pactum de tali solutione anticipata non fore contra jus naturæ, si talis solutionis præstandæ onus aliâ ratione compensaretur. Superaddunt aliqui aliam adhuc conditionem, nimirum, ut non fiat ullum pactum, vi cuius obligetur venditor, ad redimendum censum ab emprote, quam tamen conditionem verisimiliter non esse necessariam, ait Pih. *l. c. remittens ad Tanner. cit. du. 4. n. 128. § 2. seq.*

5. Resp. Secundò: Præter has conditiones iure positivo ecclesiastico in *Extravagan. Martini V. & Calixti III.* sub aliis insuper conditionibus approbantur contractus censuales, ut, quòd sola res certa, immobilis, frugifera maneat obligata, & non persona censuarii, aliâve ejus bona. Quòd pretium iustum solvatur pecuniâ præsentè. Quòd venditori relinquatur facultas eodem pretio redimendi censum, sive totum simul, sive per partes. Quòd pensiones non superent æstimationem fructuum rei, in qua census constitutus, non tamen has conditiones omnes necessarias dicunt prædicti Pontifices, aut etiam sine iis initos contractus improbant; ut Covar. *L. 3. resol. c. 7. n. 5. § 6.* Less. *l. c. n. 75.* Tano. *l. c. n. 123.* Pih. *n. 82.*

6. Resp. Tertio: In cit. Bulla Pii V. quam referunt Nav. *in man. præl. c. 17. n. 234.* Mol. *d. 789. § seq.* Less. *l. c. n. 77.* Tann. *l. c. n. 124. § seq.* Reiffenst. *h. t. n. 153.* conditiones tanquam necessariæ ad venditionem & emptionem licitam censûs requiruntur sequentes. Prima, ut census non constituatur, nisi super re immobili, aut quæ pro tali habetur, ex natura sua frugifera certis finibus designata, per quod proinde vetatur census personalis. Secunda, ut pretium censûs statim numeretur coram notario & testibus. Tertia, ut non fiant, aut in pactum deducantur anticipatæ solutiones pensionum, sed solum pro rata temporis constituti elapsi. Quarta, ut neque directè, neque indirectè obligetur censuarius, ad præstandam casus fortuitos, per quod etiam prohibetur pactum alsecurationis. Quinta, ut libera maneat censuario facultas rem censuale alienandi, neque cogatur solvere censualistæ laudemium, id est, quinquagesimam aut trigessimam partem pretii illius rei alienatæ. Sexta, ut dominus rei censuales intendens illam vendere, prius indicet domino censûs pretium & conditiones, quibus res est vendenda. Septima, ut non fiat pactum, quo venditor censûs, si in mora sit solvendi pensionem, obligetur ad ullam pœnam, quamvis jure naturali compensare damna, quæ ex illa dilacione solutionis emptori seu domino censûs obveniant, debeat, hoc tamen antedecenter in pactum deduci nequeat ob fraudem usurariam, quamvis postea, ut debitum exigere possit. Octava, ut non augeatur census jam constitutus, nec novus fundetur super eadem re ex pensionibus nondum solutis, vel imposterum solvendis, secus, si fuerint soluta, cum ex additione pecuniæ numeratæ augeri possit census. Nona, ut non fiat pactum, ut solutio onerum non spectet ad censuarium, quæ ex natura contractûs ad eum non pertinebant. Decima, ut, si res censuales ex toto vel ex parte pereat, vel reddatur infructuosa, census ex parte vel ex toto pereat. Undecima, ut census semper eodem

pretio, quo emptus est, redimi possit à venditore, nec fiant ulla pacta, quibus directè vel indirectè talis facultas ei adunatur. Duodecima, ut venditor volens censum redimere, ante bimestre præmoneat emptorem, seu censualistam, & post denunciationem intra annum cogi possit ad redimendum. Decima tertia, ut emptor non possit ab invito venditore pretium repetere, seu cogere illum ad redimendum censum, unde ut Less. *l. c. num. 92. § 94.* sequitur, census omnes esse perpetuos, seu irredimibiles ex parte emptoris, quamvis ex parte vendentis semper liberè redimi possit, nisi census irredimibilis iusto pretio sit comparatus. Decima quarta, ut pretium censûs semel constitutum non possit augeri ob temporis vel contractuum qualitatem, vel ob aliud accidens, scilicet in gratiam vendentis, qui semper eodem pretio censum potest redimere, quo vendidit; ita ferè Pih. has conditiones ex cit. Bulla Pii V. excerptas suis verbis proponens, quas adjectis ex eadem Bulla aliis paucis, ita, ut earum numerus ad 20 ascendat, verbis ipsius Bullæ refert, & in paragraphos distinguit Reiffenst. *h. t. à num. 153.* quem vide.

7. Resp. Quarto: Circa has conditiones Bullæ Pianæ notanda sequentia; Primò: inter has conditiones repeti etiam eas, quæ jure naturæ requiruntur, ideòque independentè ab eadem Bulla, etiamsi recepta, necessariò observandæ. Secundò: conditiones cæteras Bullæ non extendi ad contractus censuales initos ante illam, qui etiam iis carentes sunt liciti, & manent in suo vigore; neque ad eos, qui fiunt etiam post Bullam per contractum donationis, vel dotis constituendæ, vel donationis propter nuptias, vel per legatum, fideicommissum, vel aliam voluntatem ultimam. Nav. *in commentar. de usur. num. 98.* Less. *cit. c. 22. num. 96.* Pih. *h. t. num. 84.* Tertio: Bullam hanc, ubi promulgata, recepta, & contrario usu non iterum abrogata, absolutè obligare. Castrop. *tr. 52. d. 6. p. 15. n. 4.* eòque teste DD. omnes; quia præscribit contractui huic, celebrato per modum emptionis, & venditionis formam, ne prætextu censûs exerceantur usuræ. Unde hi contractus sub alia forma, quam Bulla præscribit, vi illius censentur usurarii, saltem ob præsumptionem fori externi, etsi fortè à parte rei tales non sint. Less. *l. c. num. 97.* Pih. *l. c.* Quarto: ubi verò promulgata, vel usu recepta non est, (utè eam non receptam, & contrarium usum hæcenus semper perseverasse in Gallia, Belgio, Germania, saltem quò ad plerasque conditiones, restantur Less. *l. c. num. 98.* Tann. *l. c. du. 4. num. 131.* Pih. *l. c.* Reiffenst. *num. 156.*) vel primitus recepta, & ex post contrariâ consuetudine abrogata, in nullo foro obligare, & hinc tales contractus, non observatis illis conditionibus, liberè exerceri, v.g. emi census ex utraque parte redimibiles, item perpetuos; ita AA. paulò antè citati. Quintò: cum dicta constitutio valde probabiliter fundetur in præsumptione fraudis & intentionis usurariæ; hæc cessante, censum licitè constitui sine conditionibus jure humano tantùm requisitis. Nav. *l. c. n. 106.* *in fine.* Pih. *l. c.*

CAPUT III.

De Obligatione solvendi Usuras, de Dominio & Restitutione earum, nec non de Poenis & Judice earum.

Quaest. 362. An debitor ex mutuo teneatur solvere usuras lucratorias promissas, vel pactas, repetereque solutas?

R Esp. Ad primum: Usuras veras, lucratorias ex mutuo solvere non tenetur debitor, seu mutuarius, etiam si eas solvere promiserit simpliciter, secus, si se ad eas solvendas obligaverit sub juramento, ut habet communis & certa; juxta *c. debitores, de jurejur.* quamvis ante juramento se ad hoc obligaverit, adeoque ad eas solvendas teneatur, nisi creditor juramentum remittat, potest tamen creditor adigi ad juramentum, & consequenter ad usurarum solutionem remittendum. Reiffenst. *b. 1. n. 161.* & 162. Dixi: *Usuras veras lucratorias*; quia ad usuras compensatorias & moratorias, seu punitorias solvendas, etiam citra juramentum desuper praestitum tenetur in utroque foro, uti etiam illas, quae aliquo justo titulo verae & proprie tales usurae non sunt. Reiffenst. *n. 165.*

2. Resp. Ad secundum: Casu quo forte debitor vi juramenti solveret usuras, poterit eas in judicio repetere, potestque ad eas restituendas creditor compelli. *c. 1. de jurejur. c. c. debitores.*

Quaest. 363. Num usurarius acquirat dominium rerum, quas per veram usuram accepit?

R Esp. Si acceptum per usuram consistens in pecunia, frumento, vino, oleo, aliave re fruibili, creditor usurarius cum aliis ejusdem rationis rebus suis commiscuerit, ut discerni amplius nequeant, dominium earum acquirat, non secus, ac fur rerum furtivarum cum rebus suis propriis confusarum, manente tamen eodem obligato ad idem in aequivalente restituendum; ita TT. & JC. plerique juxta *§. si duorum, Inst. de rer. division.* & *L. si alius, ff. de solution.* si vero res usurariae inconfusa remanserint illarum dominium nequaquam acquirat. D. Thom. *2. 2. q. 78. a. 3. ad. 3.* Sylv. *v. usura, 6. q. 1.* Covar. *L. 3. var. c. 3. n. 6.* Laym. *L. 3. tr. 4. c. 16. n. 7.* Less. *L. 2. de just. c. 20. n. 158.* Mol. *tr. 2. de 7. & 7. d. 326. n. 7.* Reiffenst. *b. 1. n. 167.* cum communiore contra Gl. in *can. si quis usuram, 14. q. 4.* Palud. in *4. dist. 15. q. 1. a. 5.* & quosdam veteres, quos securus est de Lugo *Tom. 2. de 7. & 7. d. 25. num. 208.* censentes earum rerum dominium, etsi debile, quia restitutioni obnoxium, acquiri, hac ratione ducti: tum quod usuras solvens, in hanc translationem dominii consentiat, tum quod consensu cum traditione conjuncto dominia rerum transferantur. *§. per traditionem, Inst. de rer. division.* & *L. traditionibus, c. de pactis.* Rationes vero pro opposita sententia sunt: quod ad acquirendum & transferendum rei dominium non sufficiat sola traditio facta a domino rei, sed requiritur praecedens venditio, vel alia iusta causa, vel titulus. *L. nunquam, ff. de acquir. rer. domin.* neque adjuncta traditio mutua-

tarii voluntas, cum non censeatur, rem usurariam donare, aut etiam plus juris in mutuam velle transferre, quam quod ei facto mutuo ex iustitia verè debetur, nihil autem ei ratione mutui absolute debetur, multoque minus ex iustitia. Adde, quod signum sufficiens non acquisiti dominii sit obligatio absoluta restituendi, usurarius autem, non secus ac fur & raptor rem furto, aut raptu ablaram restituere tenetur, ut paulò post ex professo probabitur; quin & si res usuraria sit frugifera, tenetur una cum illa restituere fructus ex ea perceptos, qui aliàs ad dominum rei spectant. Nihilominus rei pecunià aliave re usuraria comparatè usurarius verum acquirat dominium, juxta clarum textum *L. si aliena, c. si quis alteri, vel sibi,* quia res per pecuniam usurariam comparatè non sunt fructus pecuniae, utpote ex se steriles, sed fructus industriae applicantis pecuniam usurariam, non secus, ac propterea depositarius, fur, uxor ex re deposita, furtiva ad filium defuncti pertinent sibi, non aliis, acquirat. *L. si ex ea, C. de R. V. L. qui Vas. §. 7. ff. de furtis. L. 1. C. si quis alteri, non sibi.* Atque ita usurarius non refert lucrum ex ipsa usura. Notandum quoque hic, quod, si res usuraria sit fructifera, fructuum ex ea perceptorum dominium usurarius non acquirat, cum hi spectent ad dominum, qualis non est mutuans, sed mutuarius. *§. si quis a domino, Inst. de rer. divis.* si verò rem usurariam vendat, licet dominium in emptorem non transferat. *L. ex empto, ff. de act. empti.* cum enim illud non haberit, in alium transferre non potest; sed id manet penes ejus dominum, nempe dantem usuras, qui ubicunque illam invenerit, potest illud rei vindicatione repetere, evadit tamen usurarius venditor dominus pretii pro ea dati ab emptore, si hic est dominus pretii, & consequenter etiam evadit dominus rerum, quas pro illo pretio comparavit; cum rei usurariae pretium non sit usurarium, ut nec pretium rei furtivae furtivum. Wiestn. *h. t. n. 96.* citatis Azor. *p. 3. L. 5. c. 12.* Mol. *l. c. d. 327. n. 7.* qui postremus rectè monet, venditorem illum usurarium hoc casu teneri emptori de evictione, & omnibus damnis ex evictione secutis.

Quaest. 364. Num usurae reales re ipsa datae sint restituendae?

R Esp. Certum esse usurarium, qui eas recepit, siue sit Clericus, siue Laicus, teneri in utroque foro eas restituere, prout ex *c. 1. & 2. h. t.* quia ab eo decinentur tanquam res non suae; limitanda tamen responsio ita, ut ad quos aliàs spectat haec obligatio, restituere non teneantur, si sint notorie pauperes; & ad restituendum impoentes, donec ad pinguiorem fortunam revertantur. *c. cum hi, h. t.*

Quaest. 365. Num usura mentalis obnoxia restitutioni?

R Esp. Primò: Usura mentalis (cujus nomine hic non venit nudum propositum usuram recipiendi & exigendi, sed actus exterior, quo datur mutuum cum animo seu intentione recipiendi lucrum,

lucrum, seu ultra sortem vi mutui, ita tamen, ut ista intentio exterius non manifestetur, sed in mente retineatur, unde mentalis dicitur) non est obnoxia restitutioni, si mutuarius ex mera gratitudine, benevolentia & liberalitate dederit aliquid ultra sortem, etsi mutuans tale lucrum intenderit principaliter, utpote alioquin non mutuaturus, nisi ob respectam sibi gratitudinem tale lucrum sperasset, quia hac ratione neque intenditur, neque recipitur quicquam vi mutui, sed ex mera liberalitate & gratitudine, ubi autem quis præstando alicui beneficium intendit obventurum sibi ex gratitudine alterius antidorale beneficium, nulla intervenit usuraria, aut alterius iniustitiæ pravitas, in qua sola fundatur obligatio restituendi acceptum mutuum, & ita tradunt Nav. in man. c. 17. n. 109. & tr. de usur. n. 21. § 22. Mol. tr. 2. d. 305. n. 3. Azor. p. 3. L. 5. c. 16. q. 3. Less. L. 2. c. 20. du. 5. n. 39. Lugo de just. d. 25. f. 4. n. 28. Pirh. h. t. n. 133. & alii communiter. Neque his obstat illud Christi, Lucae 6. mutuum date, nihil inde sperantes; vel enim fuit tantum consilium, si intelligatur, excludi per illa verba spes & intentio obtinendi aliquid ex mera gratitudine & liberalitate, vel, si fuit præceptum, intelligendum est, non de quacunque spe lucri ex mutuo, sed quod est pretium mutui, ut cum Mol. cit. d. 305. n. ult. Pirh. l. c. neque etiam quod ad hæc est disparitas inter Simoniam & usuram; cum neque committatur Simonia, dum quis citra pactum ullum defert sua obsequia, quia sperat & intendit sibi ab illo conferendum beneficium ecclesiasticum, ut bene Pirh. l. c. Verum quidquid sit de his, usura mentalis non est, dum quis citra pactum, citraque manifestationem suæ spei seu intentionis intendit, ob mutuo datum recipere aliquid etiam temporale à mutuuario ex mera gratitudine. De cætero

2. Resp. Secundò: Mutuans citra pactum eternum, & manifestationem internæ intentionis, quâ intendit lucrum ultra sortem, non ex liberalitate mutuarii, sed tanquam pretium ex obligatione iustitiæ in recompensationem mutui sibi dati debitum, fit usurarius mentalis, sive principaliter, sive minus principaliter, quia nimirum daret nihilominus mutuum propter amicitiam, quam habet cum mutuuario, intendat lucrum, acceptumque tenetur restituere etiam in foro conscientiæ, juxta expressum textum c. consult. h. t. & ibi Gl. v. male agere. Pirh. h. t. n. 184. juncto num. 185. Reiffenst. n. 179. cum communi; ratio est, quia accipere aliquid ultra sortem ob mutuum, tanquam debitum ex iustitia est ex se & intrinsecè iniquum & usurarium, adeoque etiam, cum actus morales specificentur ab objectis, usurarium est intendere talem acceptionem, sive intendatur principaliter, sive minus principaliter, intentio siquidem mali minus principalis, licet constituat minus peccatum, non tamen ab omni peccato immunis est, mutuarius quoque dans lucrum ultra sortem ex obligatione iustitiæ, (prout & non aliter intendere illud mutuamtem accipere ex signis & nribus, sine pacto & externa manifestatione nosse potest) non vult lucrum donare gratis, rectè inde inferitur mutuamtem recipientem non debitum, injustè illud accipere, adeoque teneri ad restitutionem illius.

3. Resp. Tertio: Si mutuarius solvat usuram tanquam ex mutuo debitam, & mutuans bonâ fide illam accipit tanquam gratis datam, eò, quod nullum pactum de lucro præcesserit, statim ac intelligit, mutuarium illud dedisse tanquam debitum

R. P. Leur. Jur. Can. Lib. V.

ex mutuo, tenetur illud restituere unâ cum fructibus exstantibus ex eo perceptis, quia datio hæc fuit mixtè involuntaria, adeoque insufficientis ad transferendum dominium in accipientem, si tamen perseverante bonâ fide mutuans consumpsit lucrum, nihil tenetur restituere, nisi quod ex eo remanserit, aut ex eo factus locupletior, cum tunc obligatio non oriatur ex injusta acceptione, sed ex re accepta. Mol. cit. d. 306. n. 2. Azor. l. c. c. 16. q. 1. Less. cit. c. 20. du. 6. n. 46. Pirh. num. 188. Quod, si mutuans accipiens aliquid ultra sortem dubitet, an mutuarius dederit merè liberaliter, & sic plenè voluntariè, an mixtè involuntariè tanquam ex mutuo debitum, usuram committit, & tenetur restituere, sicut qui dubiâ fide cæpit rem alienam possidere, superveniente autem dubio, tenetur ad tollendum dubium inquirere, adeoque ab ipso mutuuario petere, quâ intentione dederit, & si is mortuus sit, vel longè absens, & dubium perseveret ex circumstantiis judicandum, quâ Intentione dederit, ut si is dives sit & liberalis, præsumi potest ex liberalitate datum; si verò pauper, vel parcus seu avarus contrarium præsumendum, nempe datum ut debitum ex mutuo, adeoque restituendum, Pirh. l. c. cum Mol. tr. 2. d. 105. n. 6. Si neque ex circumstantiis de intentione mutuarii constare potest, probabilis præsumendum esse, quod gratuito datum sit, sicut in alio quocunque possessore bonæ fidei, cum in dubio melior sit conditio possidentis, tenet Pirh. l. c. cum Lugo cit. d. 25. f. 4. n. 32. & aliis ab eo citatis, contra Mol. l. c.

4. Resp. Quartò: Si mutuarius det aliquid supra sortem gratis & liberaliter, credens mutuamtem, id nolle exigere vi mutui tanquam debitum, mutuans autem id ignorans, seu credens mutuarium non putare, se illud accipere intentione usurariâ, accipiat illud animo & intentione usurariâ, tenetur restituere acceptum ratione conscientiæ erroneæ, quamdiu eam non deponit; à parte rei tamen non tenetur ad restitutionem, sed postquam scit, mutuarium liberaliter dedisse, potest retinere, etsi peccaverit intentione usurariâ juxta probabiliorè & communiorè, ut ait Pirh. n. 189. citatis Sylv. v. usura. 6. q. 7. Azor. l. c. Mol. cit. d. 306. n. 9. § 10. Less. l. c. n. 42. Lugo l. c. n. 33. ex ea ratione, quod mutuarius verè habuerit voluntatem dandi liberaliter, adeoque transtulerit dominium in mutuamtem, neque mutuans retineat injustè alienum, invito domino. Unde recipiens propter conscientiam erroneam, quâ putavit dari ex mutuo, adeoque injustè, re ipsa tamen injustè non accipit, & sic ad restituendum non tenetur, sicut, qui rem suam, quam putavit alienam, abstulit animo furandi, non tenetur restituere, licet affectu commiserit furtum. His non obstante, quod c. consult. dicatur: mutuamtem, qui usurariâ intentione accepit aliquid etiam sine pacto, non mutuaturus, nisi illud accepisset, teneri in conscientia acceptum restituere; nam ibi præsumebatur, datum non esse à mutuuario sponte & liberaliter, sed tanquam debitum ex mutuo, cujus contrarium quamdiu non constat, acceptum restitui debet propter malam fidem, & erroneam conscientiam accipientis, putantis, non esse datum liberaliter. Mol. l. c. n. 12. Pirh. n. 40.

Quæst. 366. Quænam in specie restitui debeant ab usurario.

Resp. Primò: Restitui debet ab eo, quod ex pacto ratione mutui accepit ultra sortem à mutuuario, non verò datum, & ab eo non ratione

C c 2

mutui

mutui acceptum à mutuante sine pacto & intentione, seu spe accipiendi ultra sortem, ut nec, quod à mutuante acceptum & exactum supra sortem ratione ejus, quod interest, v. g. ratione damni emergentis, vel lucri cessantis ob dationem mutui, vel ratione pœnæ legalis aut conventionalis, quia hæc non cadunt sub usura prohibita, ut constat ex dictis. Pirh. *b. t. n. 728.* cum communi. Secundò: si, quod datum est mutuanti vi mutui supra sortem, est res frugifera, v. g. domus, prædium, pecus, aut simile quid, restituenda est una cum fructibus perceptis, cum hi percepti à possessore malæ fidei, imò & fructus, quos mutuarius percepisset, si rem retinisset, etsi mutans illos non percepisset ob culpam vel negligentiam suam, cum sibi imputare debeat illam non-perceptionem. Arg. *c. gravis. de restitu. spoliat. L. in re. ff. de condit. furt. L. si navis. §. generaliter. de r. v. L. restituere. ff. de F. S.* quamvis, sicut & quilibet alius possessor malæ fidei, mutans detrahere possit expensas necessariò factas pro colligendis & conservandis fructibus; cum etiam à prædione deduci possint ac retineri, *L. 1. c. de fructib. L. si à domino. §. fin. ff. de hered. petit. Tholof. L. 3. de usur. c. 9. n. 5.* sed &, ut Azor. *p. 3. L. 5. de usur. c. 15.* restituere tenetur fructus, quos ipse percepit, etiamsi dominus illorum, seu mutuarius eos non percepit, sive ob casum fortuitum, sive ob negligentiam suam, quod probabiliter dici, ait Pirh. *l. c.* contra quosdam apud Tholof. *l. c.* consentes, tales fructus in foro conscientie non esse necessariò restituendos, quod ipsum magis certum tradit Azor. *l. c.* si neque mutans, neque mutuarius ob negligentiam suam fructus ullos percepisset. Tertiò: usurarius præter usuras restituere debet, omne damnum, quod mutuarius passus est, ob solutionem usurarum, dum v. g. coactus fuisse, vendere agrum suum, vel accipere mutuum sub aliis usuris, Tholof. *l. c. n. 6.* Azor. *l. c.* imò & lucrum cessans mutuatario, eò, quòd solverit usuras, ut Zoësius *Comment. in Decretal. h. t. n. 28.*

Quæst. 367. An & qualiter Judei teneantur ad restituendas usuras?

Resp. Tenentur ad eas restituendas jure naturali ac divino; quia ab utroque jure usuræ sunt damnatæ, sicutque ad eas à Christianis extortas restituendas subtractione communitatis Christianorum, vel aliter per Principes & potestates sæculares compellendi, utpote quorum temporali jurisdictioni subjiuntur, prout statuitur *c. post miserabilem. & c. quanto amplius. h. t.* ubi tamen ex eo, quòd dicantur compellendi ad graves & immoderatas usuras restituendas, non rectè inferitur à sensu contrario: eos non compellendos ad restituendas moderatas, ut Pirh. *num. 108.* Wiestn. *b. t. num. 49.* quia *c. post miserabilem.* indiscriminatim dicuntur compellendi ad usuras restituendas, quod, etsi intelligendum videri posset de moderatis, juxta taxam in locis, ubi vivunt inter Christianos, nil tamen obstat, quòd minus illis in territorio Ecclesiæ temporali, vel aliorum Principum Christianorum provinciis verum aut quasi domicilium habentibus, adeoque illorum & ipsius Papæ jurisdictioni subiectis usurarium exercitium absolute prohiberi, & remissio, restitutioque illarum imperari queat, quin & præcipi Christianis Principibus, in quorum territorio degunt, ne tolerant injustitias & injurias, quas Judæi inferunt, ut *Glof. in c. post miserabilem. v. Principes. Vivian. & Barbol. ibidem à n. 5.*

Quæst. 368. An & qualiter cooperantes ad usuras exigendas vel solvendas, teneantur eas datas restituere?

Resp. Omnes, qui ex parte mutuantis sunt causa efficax exactiois & solutionis usurarum peccare & obligari ad restitutionem earum, saltem secundo loco, id est, si ipse usurarius non vult, aut non potest restituere, habet communis; quam sentiantur Mol. *tr. 2. d. 331. n. 1.* Azor. *cu. L. 5. c. 17. in princ. Less. cit. c. 20. d. 21. n. 178. & 184.* Pirh. *b. t. n. 114.* contrarium, seu non teneri ad restituendas usuras, qui ex parte mutuatarii cooperantur ad eas solvendas, nisi quando, & eo modo, quo mutuarius peccat ratione scandali eas solvendo, tenentur cit. AA. quamvis id ipsum distinguat de Lugo *l. c. f. 11. n. 214.* ita, ut velit cooperantes ex parte mutuatarii eo graviter invito teneri ad restitutionem, secus si cooperentur eo non invito, sed jam determinato ad solvendas usuras, quia injustitiam non committunt. Unde jam Principes, Judices, domini temporales lege inducentes, vel approbantes usuras, (intellige, immoderatas) vel compellentes subditos debitores ad præmissas usuras solvendas, vel prohibentes aut impediendes, ne usuræ solutæ repetantur aut restituantur, datas restituere tenentur in solidum, si usurarius restituere nequit, aut non possit, Sylv. *v. usura. 9. q. 22.* Azor. *l. c. q. 4.* Less. *l. c. n. 179.* Mol. *l. c. d. 331. num. 5.* Pirh. *n. 115.* juxta *Clem. unic. h. t.* tales cooperationes sub excommunicatione prohibentem, secus, si solum permittant exerceri usuras ad vitanda graviora incommoda, nullum præstantes ad eas auxilium, aut de his & peccato quicquam participant. Quinimò posse ex dispensatione S. Pontificis supremi Principes cogere suos subditos ad solvendas usuras promissas, indicat Nav. *L. 5. conf. 33. h. t.* apud Pirh. *l. c.* testans in toto statu ecclesiastico etiam Romæ compelli Christianos ad solvendas usuras Judæis promissas, & Judæos non compelli ad eas solvendas Christianis, quòd ipsum tamen intelligendum de compulsionem ad usuras, non quæ debitas vi mutui, (hoc enim intrinsecè malum est, & contra jus naturæ) sed ob alias causas justas & publicas id exigentes, quæ compulsio licita est, & inducit obligationem solvendi. Lugo *l. c. f. 11. n. 219. in fine.* Item consulens & persuadens alteri aliàs gratis mutuaturo, ut mutet sub usuris, vel confirmans aliquem in proposito mutuandi sub usuris, tenetur ad restituendum in solidum in defectum mutuantis, quia consilio suo est causa damni mutuatario. Sylv. *v. usura. 7. q. 2.* Azor. *cu. c. 17. q. 1.* Pirh. *n. 16.* Item Notarius faciens scienter instrumentum, in quo sub specie liciti contractus, sive sub nomine alterius debiti palliantur usuræ, ita, ut postea mutuarius re ipsa cogaturolvere usuras, peccat contra justitiam, & tenetur mutuarius restituere usuras, si eo invito, seu infcio, & non consentiente, secus, si eo confcio, consentiente & petente fecit tale instrumentum, quia non fecit ei injuriam, uti etiam ad hoc non tenetur, si instrumentum ab eo factum contineat contractum usurarium, quia vi talis instrumenti non potest mutuarius in judicio cogi ad solvendas usuras. Azor. *l. c. q. 6.* Less. *l. c. n. 180.* Idem de testibus (utpote sine quibus non valet instrumentum) secundum datam distinctionem dicendum, ut Sylv. *l. c. 7. q. 9.* Azor. *l. c. q. 7.* Pirh. *l. c.* Item ad restituendum in solidum in defectum usurariorum tenentur Judices, Procuratores, Advocati,

vocati, quorum patrocinio & ope in iudicio vel extra scienter exiguntur usurae, vel datae non restituantur, dum repetuntur. Sylv. l. c. g. 10. Pirh. num. 117. Item famuli usurarii, nomine domini contrahentes cum mutuuario de usuris solvendis, secus, si remotè solum cooperentur, v. g. recipiendo vel deportando pecuniis, conficiendo vel scribendo rationes datarum vel acceptarum usurarum. Less. cit. c. 20. n. 181. & seq. ac denique tutores, curatores, administratores, negotiorum gestores, dum nomine pupillorum, minorum, & quorum negotia gerunt, mutuantur.

Quaest. 369. An, qui, & quando haeredes teneantur restituere usuras ab usurario defuncto perceptas?

R Esp. Primò: Obligatio restituendi usuras injustè acceptas à defuncto, non secus, quam obligatio solvendi alia illius debita, aut satisfaciendi pro damno injustè illato aliis ab eo transit ad haeredes defuncti, tam extraneos, quam suos, hoc est, filios. c. *tuanos. h. t.* quia usurae non fuerunt usurarii, & sicut actiones defuncti activae, sic etiam passivae transeunt ad haeredes, ita ut, sicut agere possunt ad componendum damna illata defuncto, ita etiam ipsi conveniri possunt ad componendum damna à defuncto illata in bonis alterius, et si conveniri nequeant actione merè poenali ad solvendam poenam, quam ob delictum incurrit defunctus, utpote quod morte delinquentis expiravit. Mol. tr. 2. d. 332. n. 2. Covar. L. 3. resol. c. 3. n. 7. Pirh. h. t. n. 110. unde jam bona usurariorum dicuntur realiter obligata, seu tacite hypothecata pro usuris restituendis. cit. c. *tuanos*. ita ut, si, quae ex usuris acquisivit, consumpta sint, teneatur ex aliis bonis titulo speciali, v. g. per emptionem comparata, in usuras solvendas impendere, non tamen ubi ea bona transierunt jam ad alios non haeredes, ii compellendi sunt ad ea dimittenda, ut ex iis restituatur usurae. Pirh. l. c. cum Abb. in c. *tuanos*. contra Gl. *ibidem. v. cogendi*. quod ipsum etiam procedere, si bona illa translata titulo singulari ad alios non haeredes ab usurario comparata fuissent pecunià usuraria, seu non posse, saltem spectato rigore juris, molestari super illis bonis ad usuras restituendas usurarium, tradit Pirh. l. c. cum Abb. l. c. n. 7. Arg. L. *aris. c. de donat.* quamvis cum eodem Abb. n. 8. addat, ex aequitate quò ad bona, quae prius pecunià usuraria sunt acquisita, sed postea titulo lucrativo in alium translata, aliud dicendum videri. De cetero haeredes quoque usurarii sub iisdem poenis, sub quibus defunctus compelli poterat, compelli posse ad usuras solvendas, ideòque per rescriptum impetratum à Principe contra usurarium ad solvendas usuras conveniri posse haeredes illius, etiam si reintegrà, id est, nullà adhuc factà repetitione usurarum ab usurario, maxime si is tempore dati rescripti adhuc vivebat; cum haeres censetur una persona cum defuncto, docet Abb. l. c. n. 4. & 5. Arg. cit. c. *tuanos*. & c. *significavit. de rescript.* si tamen bona defuncti non sufficiant ad restituendas usuras, haeres ex suo non tenetur eas restituere in foro externo & judiciali, si fecit inventarium, secus, si non fecit, (quia tunc praesumptio juris est, plus fuisse in hereditate) quamvis in foro conscientiae (in quo cessat praesumptio, & creditur asserenti contrarium) non teneatur ultra vires hereditatis, sive fecerint inventarium, sive non. Abb. l. c. n. 11.

2. Resp. Secundò: Si plures sint haeredes, sin-

guli non tenentur in solidum solvere usuras, sed singuli solum juxta portiones, quas ex hereditate acceperunt. Abb. in c. *tuanos. n. 6.* Sylv. v. *usura. 6. q. 10. dicto 2.* Azor. l. c. c. 17. q. 11. Mol. cit. d. 332. n. 4. Less. L. 2. c. 10. du. 20. num. 175. Pirh. n. 111. dicens communiorem & veriozem, ex ea ratione, quòd sicut bona defuncti inter haeredes dividuntur pro rata seu portione hereditatis singulis competente, ita etiam obligationes personales & debita dividi debeant, ita ut, qui ex parte tantum percipit commodum, onus quoque ex parte solum sentire debeat, & licet haeredes singuli repraesentent defunctum, non tamen totaliter, sed ex parte tantum, & simul sumpti totaliter. Limitatur tamen responsio, primò: ita ut, si res aliqua usuraria acquisita in specie adhuc existet, seu remanserit, post mortem usurarii ea ad quemcumque, etiam legatarium, pervenerit, restituenda sit, quia est aliena. Less. l. c. n. 174. Mol. l. c. Pirh. n. 112. Secundò, ut, si ante hereditatis divisionem, priusquam cuilibet sua assignaretur portio, ipsorum culpa contigit, usuras non esse solutas, tunc singuli haeredes in defectum cohæredum nolentium, aut non potentium solvere debent in solidum, eò, quòd tunc ex proprio delicto ad hoc teneantur, ut Pirh. l. c. cum de Lugo cit. d. 25. f. 11. §. 2. n. 237.

3. Resp. Tertiò: Si hereditas solutis ex ea legatis, & deducta legitimâ, seu quartâ falcidiâ haeredibus debita, adhuc sufficiens maneat ad solvendas usuras, & reliqua defuncti debita, legatarii non tenentur solvere usuras in defectum haeredum, quia debita personalia defuncti non transeunt ad legatarios, nec ad donatarios mortis causâ, sed ad haeredes in universum jus defuncti, adeoque etiam in onera, & debita personalia ejusdem. Less. n. 176. Pirh. n. 113. Secus est, seu etiam legatarii tenentur contribuere servata proportione, si bona hereditatis non sufficiant ad usuras solvendas, vel etiam, si non sufficiant, ut solutis debitis integra maneat haeredibus sua legitima, seu quarta; cum ante omnia legata debeant deduci debita, quin & dicta legitima. Less. n. 173. Lugo n. 136.

Quaest. 370. An & quibus exceptionibus usurarii repellere possint & solvant petentes restitutionem usurarum acceptarum?

R Esp. Primò: Potest usurarius, qui injustè accepit usuras contra mutuatarium, qui eas solvit, petentem earum restitutionem opponere sibi, ab eo liberaliter eas remissas esse, valèque talis remissio, & liberat usurarium ab obligatione eas restituendi. Gl. in c. *peccatum. de reg. jur. in 6. v. restituatur*. Covar. *ibid.* p. 2. in princ. n. 5. Canis. tr. de usur. c. 7. n. 5. Zoel. in decretal. h. t. n. 40. quos citat & sequitur Pirh. h. t. n. 118. potest enim creditor in aliis debitis, tam civilibus, quam criminalibus, remittere debitori liberè jus suum, quò ad privatum suum interesse, cum quilibet rei suae sit moderator & arbiter. L. in re. c. *mandati*. nisi fortè in casu aliquo jus resistat remissioni.

2. Resp. Secundò: Si mutuatarius, qui juratò promissit, se soluturum usuras, vel solutas non repetiturum, petat ab usurario sibi remitti usuras, vel solutas restitui, & usurarius excipiat, quòd sint debita ex promissione jurata, & ideo remissio vel repetitio locum non habeat, non tantum cogi potest à Judice, ut remittat juramentum, si necdum soluta, vel eas solutas restituat, ut constat ex c. 1. de *jurejur.* & c. *tuas. h. t.* sed etiam ex parte mutuatarii replicari,

replicari, quòd propter juramentum quidem debeat solvere, (quippe quòd servari potest sine peccato, seu dispendio salutis æternæ ab eo, qui necessitate compulsus usuras promisit, vel dedit) mutuans tamen sine peccato illas recipere nequeat, adeòque nec eas acceptas retinere, & consequenter illas restituere teneatur, non obstante illo juramento, & licità datione mutuatarii. Tholos. *L. 3. de usuris. c. 12. n. 7.* Pirh. *h. t. n. 120.* Porro, quòd hic notandum, tamen si mutuarius, qui juravit, se non repetiturum usuras, illas repetere intendens prius petere debeat relaxationem juramenti; si tamen hanc non petat, sed Judex ex officio, uti potest, cogat usurarium ad illas restituendas, non est opus relaxatione; quia jurans nihil agit contra juramentum, cum juraverit, se non repetiturum, non autem juravit, se non receptorum usuras, si redderentur. Abb. *in c. tuas. h. t. n. 4.*

3. Resp. Tertio: Mutuatio repetenti usuras obijci potest, quòd ipse vel is, cujus est hæres, vel pro quo reperit usuras, vel à se, vel ab aliis acceperit usuras, eisque non restituerit, & sic per talem exceptionem repelli. *c. quia frustra. v. in legem. Barb. ibid. n. 2.* neque valet replicatio mutuatarii petentis sibi reddi usuras, si dicat, se eas non exegisse ab eo, à quo illas repetit, etsi ab aliis exegerit, qui tamen illas non repetunt; nihilominus usurarius contra alium usurarium repetentem à se usuras excipere potest, non tantum de usuris à se extortis, sed & à quibuscumque aliis, & sic audiri allegans jus tertii, idque speciale est in usurariis, & statutum non tam in favorem eorum, quibus usura restituuntur, quam in odium usurarii, ut se ipsum prius purget de usura, quam alium de ea arguat. Pirh. *n. 122.* cum Abb. *in c. quia frustra. num. 4.* Quòd si contra usurarium repetentem usuras ab alio usurario excipiatur, quòd & ipse receperit usuras, & facta ex officio Judæis publicâ denuntiatione nullus repetat ab eo usuras, præcipi ei potest à Judice, ut usuras restituat saltem pauperibus, alias non liberabitur à peccato, *c. cum tu. h. t.* etsi in hoc casu usurario excipiente contra usurarium repetentem usuras non procedatur, Judex ex officio repulso usurario actore debet compellere usurarium conventum, ad restituendas usuras non isti usurario actori, sed quibus reddi debent ab illo actore extortæ, isque actor tenebitur, postea id ratum habere, quia illius negotium utiliter gestum, & tunc facta integrâ restitutione audietur actor repetens usuras ab alio usurario. *c. tuas. h. t.* Abb. *in c. quia frustra. n. 4.* Tholos. *l. c. n. 4.* De cætero exceptio contra usurarium repetentem usuras, quòd & ipse non restituerit extortas ab aliis, debet proponi ante litem contestationem, cum sit dilatoria ardens actorem ab ingressu litem, nisi ipse prius satisfecerit, *c. quia frustra.* si verò præstita satisfactio fuit admittis ad agendum, contra eum amplius excipi nequit; probari autem debet exceptio etiam propolita ante litem contestationem intra octo dies. Arg. *c. 1. de except. in 6.*

4. Resp. Quarto: Quòd, si Clericus repetat usuras non nomine proprio, sed nomine Ecclesiæ suæ, contra eum excipi non potest, quòd & ipse ab aliis usuras extorserit, nec restituerit; quia agit nomine Ecclesiæ, cui suum delictum nocere non debet. Arg. *c. 1. de rest. spol.* ut nec excipi potest contra procuratorem nomine domini sui repetentem usuras, quòd ipse procurator ab aliis usuras receperit. Abb. *l. c. n. 3.*

5. Resp. Quinto: Usurarius conventus super

usuris restituendis non potest appellare ad effugiendam restitutionem, si est notorius, (nimirum vel per propriam confessionem in iudicio, vel condemnatus per sententiam) *c. quam perniciosum. h. t.* idque non specialiter constitutum in odium usuræ, cum etiam nullus alius criminosus appellans à sententia condemnatoria sit audiendus, *c. cum sit. §. fin. de appell.* idque intelligendum, si appellatio sit manifestè frivola; secus est, si subsit causa iusta appellandi, cum appellatio, uti & alia defensio sit juris naturalis.

Quæst. 371. Qualiter quis probandus sit usurarius manifestus?

1. Resp. Probari id potest primo ex evidentiâ facti, dum palam in conspectu populi multis videntibus, ita, ut nullâ tergiversatione celari possit, commissâ usura, quamvis, ut ea sit manifesta, non requiratur, ut quis plures actus usurarios exerceat, sed vel unus actus sufficiat, modò sit publicè gestus ad constituendum manifestum usurarium, ut docent Nav. *in man. c. 17. n. 280.* Mol. *l. c. d. 333. n. 2.* Azor. *p. 3. L. 5. c. 18.* apud Pirh. *h. t. n. 143.* contra Menoch. *de arb. cas. 237. n. 6.* & 16. requirentem ad hoc actuum frequentiam, ita, ut paratus quis sit, omnibus dare mutuum sub favore. Secundo probari potest per propriam confessionem in iudicio, vel etiam extra iudicium coram Notario, vel coram testibus, ita, ut ad plurimum notitiam perveniat. Gl. *in c. 2. h. t. in 6. v. manifesti.* Covar. *L. 3. resol. c. 3. n. 4.* Tertio per legitimos testes saltem duos, vel tres, testantes, se vidisse sæpius aliquem mutuo dantem sub usuris, quales sunt, qui nullum commodum, nec principaliter, nec in consequentiam ex mutuo sub usuris dato sperare possunt, Menoch. *l. c. à n. 22.* Quarto per famam & communem opinionem, modò testes deponant, quòd audiverint apud omnes & majorem partem populi, & concurrant aliqua quoque adminicula, seu indicia; cum sola fama de usuris exactis & receptis non faciat usurarium manifestum; quia tamen contractus usurarii fraudulenter & occultè iniri solent, ita, ut difficulter probari possint, admittit etiam probationem per conjecturas, indicia & argumenta, saltem gravia, quæ plenam probationem faciant, Arg. *c. cum in diocesi.* docent Barb. *ibid. n. 3.* Masc. *de prob. vol. 3. concl. 1417. à n. 3.* Menoch. *l. c. n. 29.* qui posterior ad ipsum requirit, ut inducantur testes, qui de illis conjecturis & indicis deponant. Talia autem argumenta cum fama sufficientia ad convincendum & publicandum per Judicem usurarium manifestum aliqua refert Pirh. *n. 146. vers. Porro per argumenta.* de quibus, ubi constitit, potest & debet Judex contra illos ex officio procedere liber, id est, nullâ appellatione obstante, & pœnas à jure statutas infligere. Quinto probatur ex libris rationum, utpote qui licet non probent pro scribente, probant tamen contra eum. *L. 6. §. 7. C. de probat.* & quidem probatur ex illis usurarius manifestus, si ex hujusmodi rationibus actuum frequentia detegatur. Masc. *l. c. concl. 1418. n. 14.* Menoch. *l. c. n. 30.* possuntque, de quorum usuris agit, eorum hæredes, tam sui, quam extranei, compelli per censuram ecclesiasticam ad hujusmodi libros exhibendos. Gl. *in Extravag. unic. §. cæterum. h. t. v. ipsos.* Abb. *ibid. n. 16.* estque id ipsum, quòd quis cogatur rationes privatas & instrumenta contra se edere; statutum specialiter in odium usurariorum, cum alias nemo teneatur producere probationes & instrumenta contra se. *L. qui accusare. C. de edendo. L. nimis. C. de testib.* Gl. *in*

Gl. in cit. §. *caterum. v. rationum.* Tholof. L. 3. de usur. c. 10. n. 15. si verò neget usurarius, se habere tales libros rationum, aut eos perdidisse, ejus assertioni etiam juratæ non creditur, nisi probet, se eos amisisse casu fortuito, v. g. incendio, hæredi tamen illius non usurario; aliàs fide digno id juratò asserenti, Gl. in cit. §. *caterum. v. compellendos.* Abb. *ibid.* n. 7. Possè etiam compelli illum per vim ad exhibendos dictos illos libros, ingrediendo domum, effringendo cistam, in qua includi putantur, tradit Pirh. h. t. n. 47. in fine. citatis Gl. in cit. §. *caterum. v. censura.* & Abb. *ibid.* n. 12.

Quæst. 372. Quænam sint pœnæ usurariorum?

I. Resp. Pœnæ hæ, quæ utroque jure variè statuantur, & pleræque solos usurarios contingunt, sunt ferè sequentes. Prima: quòd usurarii manifesti sint ipso jure infames, & quidem Laici, juxta L. *improbum. c. ex quib. caus. irrogat. infam. c. infames.* §. porro. 3. q. 7. Clerici juxta c. *inter dilectos. de excess. Prælat. & ibi Abb. n. 2.* inter tamen infamia ipso facto cessat, casu quo usurarius verè resipiscit, & restituit, ut Felin. in c. 1. de prob. n. 19. Salas de usuris. du. 47. n. 1. Reiffenst. n. 184. & quod hinc sequitur, sunt irregulares, & sacros Ordines recipere nequeunt, c. *maritum. dist. 33. c. seditiosarios. dist. 46. c. infames. 6. q. 1. Diaz. in præct. crim. can. c. 92. in addit. Lit. A. Covar. l. c. c. 3. n. 2.* Item tanquam infames arcentur ab omnibus honoribus & dignitatibus, & negotiis gerendis, quæ prohibentur infamibus, ut à postulando & patrocinio, L. 1. ff. de postuland. L. 3. ff. de testib. Tholof. l. c. c. 2. n. 3. Pirh. h. t. n. 148.

2. Secunda: quòd usurarius Clericus, si monitus non desistat exercere usuras, non tantum per sententiam Judicis ad certum tempus, & pro ejus arbitrio suspendendus, ut constat ex c. *præterea. h. t.* sed etiam ab officio & beneficio ecclesiastico omnino deponendus, c. 1. h. t. c. *si quis. dist. 47. c. 17. caus. 14. q. 4.* & ad illud recipiendum, aut ad aliud obtinendum inhabilis. c. *inter electos. de excess. Prælat. c. de Petro. dist. 47.* Fundantur hæ pœnæ suspensionis, depositionis in infamia, unde etiam cessare videntur, si usurarius verè resipiscit, & usuras restituit, vel saltem quò ad beneficia obtenta, quò minus talis respiciens ea amittat, dispensare potest Episcopus; cum illis ob infamiam, etiam juris, non sit privatus ipso facto, quamvis quò ad inhabilitatem ad beneficia obtinenda requiri dispensationem Papæ sustineant. Gl. in cit. c. *inter dilectos. v. aleatorum.* Covar. l. c. n. 3. quod probabilius censet Pirh. h. t. n. 150. contra Gl. in cit. c. *præterea. v. suspendas.*

3. Tertia: quòd usurarius manifestus Laicus sit excommunicandus, quousque debite satisfecerit. c. *præterea. h. t.* èstque hodièdum talis usurarius ipso facto excommunicatus. c. 1. h. t. in 6. Tholof. cit. c. 3. n. 1. Pirh. n. 151. quamvis autem Gl. fin. in c. *præterea.* censet, prius infligendas esse pœnas contentas in c. *quia in omnibus.* Abb. tamen putat, quòd, cum inter pœnas plures latus in usurarios electio, quam imponere velit, detur Judici. c. *ult. §. fin. ut lite non contestata.* incipiendum esse à pœna excommunicationis, tum quia ea magis timeatur, tum quia aliæ pœnæ, ut privatio sepulcræ, irritatio testamenti infliguntur post mortem, cogitque excommunicatio resipiscere, & pœnitere in vita.

4. Quarta: quòd non admittantur ad commu-

nionem altaris, id est, ad perceptionem Sacramentæ Eucharistiæ, prout statuitur. c. *quia in omnibus. h. t.* juxta quòd interpretantur Host. *ibid. v. ad communionem.* Sylv. v. *usura. 9. q. 4.* Mol. cit. d. 334. n. 3. Pirh. n. 152. quamvis textum cit. c. *quia in omnibus.* aliter exponat Abb. *ibid. n. 2.* ejusque glossator. Alex. de Nevo, nimirum quòd illis interdicitur communicatio altaris, id est, ut volunt, ingressus in Ecclesiam tempore, quo celebrantur divina officia, & dignè audientes missam percipiant communionem altaris, id est, Sacrificii, quòd fit super altari, ut sic confusi respiciant, quam tamen expositionem nullo juris textu probari posse, ut ait de Lugo cit. d. 25. f. 11. §. 3. num. 243. Pirh. num. 153.

5. Quinta: quòd usurariorum oblationes non recipiantur ab Ecclesia. cit. c. *quia in omnibus.* tum quia eorum, qui pauperes opprimunt, dona recipienda sunt à Sacerdotibus. c. 2. dist. 90. & oblationes raptorum (quibus æquiparantur usurarii. c. 10. §. 2. seq. 14. q. 4.) non sunt recipiendæ ab Ecclesia. c. *miror. 17. q. 4. c. de viro. 12. q. 2.* tum quia oblationes dicuntur, quæcunque ex rebus propriis & licitis Ecclesiæ à fidelibus offeruntur, c. *causa. de V. S.* Potest tamen usurarius facere elemosynas, & hæ recipi ab eo possunt. Abb. in cit. c. *quia in omnibus. n. 6.* hanc dans disparitatis rationem, quòd elemosyna ordinariè & per se fiat secretò, oblationes verò publicè, & hinc has factas ab usurario rejici ab Ecclesia, non recipiendo videatur usuras approbare. Illud tamen etiam circa elemosynas ab usurario factas notat solas apud de Lugo l. c. n. 244. eas non ita longè ab eo recipiendas, ut fiat impotens ad restituendas usuras iis, quibus debentur.

6. Sexta: quòd decedentes in peccatum usuræ Christianâ priventur sepulcrâ. cit. c. *quia in omnibus. h. t.* quòdque is, qui eos sepeliverit, suspensus sit ipso facto ab officio sui executione, donec Episcopi arbitrio satisfecerit; quin & postmodum in Concilio Lugdunensi relato in Clem. 1. de sepultura ipso facto sit excommunicatus, qui usurarium manifestum scienter præsumpserit sepelire, nec sit absolvendus, nisi prius ad arbitrium Diœcesani competenter satisfecerit. Sed neque usurarium defunctum sepeliendum in loco sacro, etsi hæres illius velit restituere usuras, vel de iis restituendis caverit, sed requiri, ut usurarius adhuc vivus ipse mandaverit restitutionem, vel de iis restituendis caverit, ita, ut appareat eum pœnituisse, & in peccato usuræ non decessisse, tradit Abb. in c. 3. h. t. num. 4. cum Gl. in cit. Clem. 1. v. *manifestos.* quamvis ad ecclesiasticam sepulcrum obtinendam satis esse ab hæredibus præstati dictam cautionem post mortem usurarii, nisi tamen publicè constaret, hunc in peccato mortali impenitentem obiisse, asserat Covar. L. 3. resol. c. 3. n. 9. cum Gl. *marginali in cit. Clem. 1. v. manifestos.* Lit. A. Ratio autem, cur ita puniantur usurariorum hæredes, etsi ipsi usurarii non sint, est, quia favere illis videntur, & sic esse criminis participes; quinmò statuitur per c. *quantum. h. t.* non esse adhuc usurarium notorium sepeliendum in loco sacro, etiam si in testamento, vel alia sua voluntate mandârit restitutionem usurarum, donec re ipsâ fiat restitutio ipsis damnificatis, vel eorum hæredibus, vel in defectum eorum loci ordinario (cujus nomine venit habens jurisdictionem episcopalem, vel quasi talem, item Capitulum sede vacante, & quilibet superior ordinarius) vel ejus Vicario, vel loci parochi, ubi testator habitat,

habitat, aut praestetur eis idonea cautio, (cujus nomine intelligitur ea, quae fit per pignora vel fidejussores. *L. si mandat. §. fin. ff. mandati.* ut sic defraudatis acquiritur actio, idque, quia voluntates ultimae saepe implentur, ut Sayr. *in clavi reg. L. 10. tr. §. 6. §. n. 31. in fine.* Porro tamen ipe spectato jure civili, non possit quis pro alio stipulari, id est, acquirere obligationem, seu pro eo eam acceptare. *§. si quis alteri. §. alteri. Inst. de inutil. stipul.* potest tamen parochus, utpote qui est persona publica, cum agitur de restitutione usurarum, stipulari pro aliis, ita, ut cautione ipsi praestita de male partis per usuras utilem actionem acquirat iis, quibus sunt restituenda, ut sumitur ex *c. 2. h. t. in 6.* quam tamen Notarius publicus in hoc casu stipulando sine mandato Ordinarii in foro externo non acquirat iis, quorum nomine stipulatur. *Gl. in cit. c. 2. v. mandato.* faciendaque haec cautio coram Ordinario, Vicario, vel Parocho fieri debet coram duobus saltem fide dignis, ut per eos, si opus fuerit, probari possit. *Gl. in cit. c. 2. v. parochia.*

7. Septima: quod nullus interit testamentis usurariorum manifestorum conficiendis, item nullus eos ad confessionem admittat, aut illos absolvat, (etiam ab aliis peccatis) priusquam vel restituant usuras, vel saltem praedicto modo cautionem praestiterint de restituendo. *c. quanquam. §. nullus. h. t. in 6.* quibus praestitis potest & debet absolvi à quocunque confessario, vel &, ubi neutrum praestare potest, constitutus in periculo mortis, si supponente tempore juret se praestitutum praedicta, & si adsint aliqui, coram illis protestetur, se illa debere, praecipiatque, ut ex bonis suis illa restituantur, & confessarius ab eo facultatem obtineat ea manifestandi ordinario, ut is illum, si convaluerit, vel si mortuus fuerit, ejus haeredes ad omnia implenda cogere possit. *Nav. l. c. c. 17. n. 280. Mol. l. c. d. 334. n. 6. Pirh. n. 159.*

8. Octava: quod testamenta usurariorum manifestorum facta non praestita satisfactione aut restitutione, nec praestatione idoneae cautionis sint irrita ipso jure, juxta *cit. c. quanquam. & Gl. ibid. v. aliter facta.* Pirh. n. 160. proceditque id ipsum in aliis quoque ultimis voluntatibus, puta, in codicillis, donatione facta mortis causa, legaris *Gl. jam cit. Joan. Monach. ibid. n. 14. Pirh. n. 161.* loquitur enim *cit. c. quanquam.* generaliter dicendo: *in ultima voluntate:* cui alias per indirectum facile fraus fieret ab usurariis. Sed & ipso jure irritum est testamentum factum ad pias causas ab usurario notorio, impoenitente decedente, ut habet communis, teste *Mol. l. c. n. 11.* valere tamen tale testamentum ad pias causas, si poenitentiae signa dedit, etsi non restituerit, nec idonee caverit, sitque invalidum quoad reliqua, affirmant *Sylv. v. usura. §. 9. Covar. l. c. in fine. Mol. l. c.* idque ex aequitate & favore piae causae; contrarium tenentibus *Valq. in opusc. mor. tr. de testam. c. 9. §. 1. du. 8. num. 32. Lugo Tom. 2. de just. d. 24. §. 4. n. 70.* eod. quod sit contra expressa verba legis canonicae, hoc tamen solum probare, non valere tale testamentum ad pias causas spectato juris rigore, & secus esse de aequitate, ait *Pirh. cit. n. 161. in fine.* Item non valere testamentum facta restitutione, vel praestita idoneae cautione, si postea denuo exercuit usuras, tenent *Abb. in c. quia in omnibus. h. t. n. 20. Covar. l. c. n. 9. §. decimo. Mol. l. c. n. 15.* eod. quod praesumatur poenitentia & cautio fuisse ficta, & usurarius videatur non desistisse, & delicta nova & repetita poenam puniri debeant, juxta *c. 1. de poenis. & c. men-*

suram. dist. 1. de poenis. quod tamen difficile videtur. *Valq. l. c. n. 33. & de quo dubitat Abb. l. c. n. 11. eod.* quod talis per occulte repetitas usuras non fiat usurarius manifestus & notorius; unde in foro conscientiae non valere prius testamentum, si ex lapsu in usuram appareat, fictam fuisse poenitentiam, secus si ficta non fuit, sed verisimiliter poenitentiam, affirmant *Mol. l. c. n. §. de Lugo cit. d. 24. §. 4. n. 71. Pirh. n. 162.* Verum si talis post factam restitutionem, cautionem, seriamque poenitentiam iterum relapsus in usuras, & has non restituerit, tanquam manifestus usurarius sit inestabilis. *Pirh. cit. n. 162. cum Tholos. de usur. c. 14. n. 2. testamentum vero ipso jure irritum, quia factum ante restitutionem, & praestitam debitam cautionem convalescit, usurario notorio ante mortem restituente, vel cautionem praestante. Gl. fin. in cit. c. quanquam. Sylv. l. c. q. 6. Covar. cit. c. 3. n. 9. §. 9. Mol. l. c. n. 14. Valq. l. c. n. 33. Lugo l. c. n. 71. Tholos. cit. c. 14. u. n. 4. Pirh. n. 163; ex ea ratione, quod testamenti constans valor non dependat à tempore, quo primò fit, sed à tempore mortis testantis, quo non revocatum confirmatur; cum voluntas testatoris ad spiritum ultimum sit ambulatoria. His non obstante regula 29. ff. de reg. jur. quod ab initio vitiosum est, non potest tractum temporis convallescere, ut patere videtur in testamento condito ab impubere, adeoque nulliter, non convalescere, pubertate adveniente, & factò à filiofamilias vel servo per emancipationem, vel manumissionem; nam dicta regula procedit tantum in contractibus & actibus gestis inter vivos, qui statim valere debent, & non possunt suspendi, non autem in testamentis, & ultimis voluntatibus, quae suspenduntur, & quorum effectus pendet ex tempore futuro. Tholos. l. c. num. 7. Neque regula 210. ff. eod. quae ab initio inutilis fuit institutio, post factò convallescere non potest; nam institutio haereditis tractu temporis convallescere nequit, quando defectus fuit in substantialibus testamenti, ut dum quis simpliciter prohibitus fuit testari; secus, si defectus fuit solum in accidentalibus, quae extrinsecus solum impediunt, ut ommissa cautio; tunc enim sublatis talibus impedimentis confirmari potest institutio ab initio nulla. Tholos. l. c. Jo. And. in c. quanquam. h. t. in 6. Pirh. n. 164. Sed neque testamentum validum est, usurario desinente exercere usuras, si non etiam ante mortem eas restituat, aut de restituendis praestitit cautionem. Covar. l. c. n. 9. Mol. cit. d. 334. n. 13. Tholos. l. c. n. 12. Clarus §. testamentum. q. 26. n. 4. Pirh. n. 165. quia finis poenae irritantis testamentum usurarii est restitutio usurarum, ut per eam consequi possit abolitionem à peccato. *c. cum tu. h. t.* ergo tam diu manet haec irritatio testamenti, quamdiu haec restitutio facta non est, & consequenter manet semper, si ea ante mortem facta non est. E contra valet probabiliter testamentum factum ab eo, qui ante mortem non erat usurarius notorius, dum post mortem sufficienter probatur, exercuisse illum manifeste usuras, quia testamentum morte testatoris, quo tempore usurarius adhuc notorius non erat, confirmatur, adeoque nullum tunc erat impedimentum, quò minus testamentum ejus validum esset. Porro extenditur haec invaliditas testamenti facti sine restitutione & cautione ad Judaeos, qui sunt notorii usurarii, cum, licet quò ad poenas spirituales non subjiciantur Ecclesiae, bene tamen quò ad poenas temporales & contractus subjiciuntur jurisd.*

jurisdictioni Principum, in quorum terris degunt. Covar. l. c. num. 9. §. *Septimo*, Mol. num. 12. de Lugo cit. d. 24. S. 4. num. 70. Pirh. n. 167. contrarium tenentibus Azor. Clar. aliisque apud Barb. in c. h. t. in 6. n. 10. Alias adhuc pœnas aliquas jure statutas in usurarios vide apud Pirh. à n. 168. præter quas pœnas jure statutas etiam pœnis arbitrariis & extraordinariis puniri possunt usurarii à Judice, tam ecclesiastico quàm sæculari, præferim pecuniaria, ut in eo, in quo peccarunt, multentur. Tholof. L. 3. de usur. c. ult. n. 4. & 7. & per constitutiones Imperii mutantur amissione quartæ partis fortis, Gail. L. 2. obs. 4. n. 1. vel publicatione bonorum, Tholof. l. c. n. 8.

Quest. 373. Quis sit legitimus Judex criminis usuræ?

R Esp. Usura est crimen mixti fori, ita ut tam Laicus, quàm Ecclesiasticus de eo cognoscere & judicare possit, non solum ubi est quæstio facti, num hic & nunc commissum sit crimen, de quo liquidò constat, esse usuram, ut constat ex c. post miserabilem h. t. sed etiam, dum est quæ-

stio iuris, dum nimirum quæritur, num hic vel ille contractus sit usurarius, ut docent Farin. prax. crim. quæst. 8. n. 140. Covar. cit. n. 3. c. 1. Sylv. l. c. 9. in princ. Pirh. h. t. n. 14. Reiffenst. n. 194. contra Gl. in c. cum sit. de foro compet. V. malefactores. Clarum V. usura. n. 8. & quosdam alios; tum quia nullibi in jure canonico interdictum Laico Judici, cognoscere de usura in casu quæstionis iuris & in c. post miserabilem, sine distinctione inter quæstionem facti & iuris conceditur laico cognoscere & judicare de usura; tum quia crimen hoc non tantum juri ecclesiastico, sed & divino ac naturali advertatur. Neque esse solius fori ecclesiastici, probatur ex eo, quòd sit actus peccaminosus, de quo quàm tali cognoscere in quæstione iuris spectet ad solum Judicem ecclesiasticum; nam ad eum solum spectat generali definitione decernere, quæ sint, vel non sint peccaminosa. Quo non obstante potest quoque Judex laicus cognoscere, num hic & nunc hic vel ille actus sit iustus vel iniustus, canonibus & legibus contrarius, Reiffenst. l. c. n. 169.

TITULUS XX.

De Crimine Falsi.

Quest. 374. Crimen falsi quid sit, quæ ad illud requirantur, & quot modis committatur?

R Esp. ad primum & secundum, falsum vel falsitas, strictè acceptum pro falso iuridico, est fraudulenta seu dolosa imitatio vel potius immutatio veritatis facta in præjudicium alterius. Auth. de instrum. cautela, colat. 6. Novell. 73. in princ. & ibi Gl. V. imitatio. juncta Gl. margin. Lit. G. Tholof. Synag. L. 36. c. 1. n. 2. Haunold. Tom. 6. de f. & f. tr. 2. n. 174. Proinde ad falsitatem requiruntur tria. Primò: ut veritas pervertatur. cit. Novell. 73. Secundò: ut fiat dolo malo seu animo decipiendi alium. L. nec ad exemplum. C. ad leg. Cornel. de fals. ac proinde falsitas non committitur ab eo, nec punitur, & pro falsario non habetur, qui ex ignorantia vel errore veritatem immutat, falsum testimonium dicens. L. 31. ff. h. t. Tertiò, ut fiat cum notabili damno alterius, ita ut alteri noceat, vel nocere possit, etsi id forè impediatur. L. qui falsas. & L. si falsos. C. de crim. falsi. Mascard. de prob. concl. 739. n. 12. Mol. tr. 2. de iust. d. 70. n. 3. Pirh. h. t. n. 1. horum trium uno deficiente non tenetur quis pœnâ huius criminis, cit. L. ne exemplum.

2. Resp. Ad tertium: Committitur falsitas principaliter modis quatuor, dicto, scripto, facto, usu. Hostiens. in sum. h. t. n. 2. Farin. pr. crim. p. 6. l. 5. §. 16. de falsitate. q. 150. n. 6. Mascard. l. c. n. ult. Damhoud. pr. crim. c. 119. Pirh. l. c. Wiestn. h. t. n. 3. de horum nunc singulis in particulari.

Quest. 375. Qualiter committatur falsum dicto seu verbo?

R Esp. Committitur dicto primò & potissimum per testes in iudicio falsum deponentes, vel verum supprimentes dolo malo. can. quisquis, 11. q. 3. L. 1. & L. falsi pœna, c. 1. h. t. ubi etiam, quòd falsidicus testis tribus personis est obnoxius, primò: R. P. Leur. Jur. Can. Lib. V.

Deo, cuius omnium hominum actus & cordium secreta intuentis præsentiam contemnit, Judici, quem mentiendo fallit, ut proinde ab eo, licet aliàs competens illius Judex non sit, extraordinariè puniri possit, L. nullum. C. de test. delicto ipsi jurisdictionem tribuente in delinquentem. c. fin. de foro comp. L. 1. c. ubi de crim. agi oportet. modò non sit incapax jurisdictionis respectu talis testis falsarii, ut est Judex Sæcularis respectu Clerici, qui ab eo nec intra nec extra iudicium delinquens puniri potest, c. cit. si Clerici. de iudic. Clarus §. fin. q. 38. n. 14. Covar. pract. c. 18. n. 8. Pachin. Contror. L. 9. c. 2. V. tertia. Postremò: innocenti, quem falso testimonio lædit. Est crimen publicum, ita ut quilibet de populo possit de eo accusare, etiam si suâ nihil intersit. §. item lex Cornelia de falsis Inst. de publ. iud. Mol. l. c. n. 2. Clar. §. falsum. num. 1. Item est crimen exceptum, & in generali remissione ac dispositione non comprehensum. Menoch. de arb. cas. 306. n. 11. Farin. l. c. num. 14. Dicitur autem verum suppressere, quando interrogatus super certo articulo dicit se nihil de hoc scire, vel quando iuravit, se veritatem dicturum, quod ad propositum scit, & tamen tacendo veritatem suppressit, secus, si simpliciter iuravit se ad interrogata responsurum, si non interrogatus taceret; tunc enim non tenetur crimine falsi. Abb. in c. 1. h. t. n. 3. Farin. pr. crim. p. 2. tr. de testib. q. 62. num. 230. (qui tamen id limitat, modò sine dolo tacuerit) Pirh. & Reiffenst. h. t. n. 4. Item veritatem suppressit, si interrogatus responderet, se non recordari; cum debeat verisimiliter recordari. Item si per malitiam ex dolo responderet versutè & obscurè. Farin. l. c. num. 224. Pirh. l. c. Reiffenst. num. 6. Secundò per eos committitur falsum, qui testem subordinant, vel donis aut pretio corrumpunt ad dicendum falsum testimonium, aut ad suppressendam veritatem, uti & qui utitur dicto falsi testis. Clar. §. falsum. n. 3. & 4. Pirh. l. c. Reiffenst. num. 5. non tamen per eos, qui donis, corrupti nihilominus contra dantem munera

Dd

depo-